

Unge i detailhandlen

– forventninger og forestillinger om den gode og attraktive uddannelse

Unge i **detailhandlen**

Unge i detailhandlen

- forventninger og forestillinger om den gode og attraktive uddannelse

Line Duwe Konnerup, Noemi Katznelson og Jens Christian Nielsen

© Forfatterne og Center for Ungdomsforskning, 2011

Grafisk design: Niels-Henrik M. Hansen

ISBN: 978-87-7430-235-3

Center for Ungdomsforskning, Aarhus Universitet

Tuborgvej 164

2400 København NV

www.cefu.dk

Center for Ungdomsforskning er et forskningscenter på Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet. Vi påtager os mange slags opgaver og modtager gerne henvendelser fra alle der interesserer sig for ungdomsforskning. Hvis det passer ind i vores profil kan vi igangsætte både smalle målrettede undersøgelser og større undersøgelser af almen interesse.

Man kan som institution, organisation eller forening også blive medlem af Foreningen Center for Ungdomsforskning, og dermed indgå i et samarbejde og netværk med centeret forskere og støtte centerets eksistens.

Hvis du er interesseret i at vide mere om Center for Ungdomsforskning, så find os på www.cefu.dk.

Indholdsfortegnelse

Forord	7
Om undersøgelsen	9
Undersøgelsens baggrund og formål	9
Hvad ved vi?	10
Undersøgelsens metoder og datagrundlag	10
Opbygning	11
Hvad har vi fundet ud af?	13
Tanker til yderligere overvejelse	15
Hvad motiverer unge til at vælge en detailhandelsuddannelse?	17
"Det er vigtigt at få sig en ungdomsuddannelse, hvis man vil blive til noget"	17
Det interesserede valg med en tvist	18
Det faglige niveau præger valget	19
De meget forskellige grunde til at vælge hg	19
Jesper: Når arbejdet er drivkraften	20
Sarah: Når hg er anden prioritet	22
Majken: Hg – en overkommelig almen uddannelse	23
Hvad motiverer de unge til at vælge en detailhandelsuddannelse – en delkonklusion	24
Mødet med hg	25
Forestillinger om uddannelsen	25
Tilfredshed med hg	27
Hg – en succesoplevelse	27
Mødet med lærerne	28
Pædagogiske udfordringer set fra et elevperspektiv	29
Mødet med hg – en delkonklusion	33
Forventninger til elevpladsen	35
En elevplads ja, tak	35
En elevplads et eller andet sted	36
Manglen på elevpladser	37
Forventninger til elevpladsen – en delkonklusion	37
Mødet med lærepladsen	39
Indflydelse og medbestemmelse på lærepladsen	40
Arbejds miljøet på lærepladsen	41
Afbrudte elevaftaler	42
Mødet med lærepladsen – en delkonklusion	43
Forestillinger om fremtiden	45
Forestillinger om fremtiden – en delkonklusion	47
Litteratur	48

Forord

Der er i øjeblikket en livlig debat om de merkantile uddannelser. Deres virke, formål og fremtidige legitimitet. Holdninger brydes og retninger udstikkes. Retninger som synes at ville trække uddannelserne i forskellige retninger.

Vi ønsker med denne undersøgelse at bidrage til den viden, der ligger til grund for diskussionerne – ikke mindst ved at løfte en viden frem om, hvordan uddannelserne tager sig ud fra elevernes perspektiv. For nærværende undersøgelse stiller lige præcis skarpt på de unge på detailhandelsuddannelserne. På de unges forventninger og forestillinger om deres uddannelse og læreplads. Den zoomer ind på, hvilke motivationer der ligger til grund for de unges valg af uddannelse, hvordan de oplever mødet med uddannelsen, hverdagen på skolen, på praktikpladsen osv. Rapporten giver med andre ord de unge stemme og bidrager med deres perspektiv på vejene ind i og gennem en detailhandelsuddannelse.

Undersøgelsen er gennemført i et samarbejde mellem Center for Ungdomsforskning og Det Faglige Udvalg for Detailhandelsuddannelser i forbindelse med analyser af det fremtidige behov for faglærte. Undersøgelsen er gennemført i perioden november 2010 til april 2011 af cand.scient.soc. Line Duwe Konnerup som den drivende kraft, samt af lektor og forskningsleder Jens Christian Nielsen og lektor og centerleder Noemi Katznelson - alle fra Center for Ungdomsforskning. Undervisningsministeriet har finansieret undersøgelsen.

Konkret er undersøgelsen blevet muliggjort af en stor velvilje fra de uddannelser og praktiksteder, der har indgået i undersøgelsen. Ligesom de involverede unge har villet dele deres oplevelser og perspektiver med Line, som har været den der har rejst omkring i landet. I alt har 11 skoler og virksomheder hjulpet til undersøgelsens gennemførelse, hvilket vi i Center for Ungdomsforskning har været meget glade for.

God læselyst

Jens Christian Nielsen forskningsprogramleder og Noemi Katznelson, Centerleder i Center for Ungdomsforskning, Aarhus Universitet
Maj 2011

Om undersøgelsen

Undersøgelsens baggrund og formål

Vi ved fra adskillige både danske og europæiske undersøgelser at nye arbejds- og forsørgelsesbegreber er under udvikling hos unge. Det medfører en række ændrede motivations- og incitamentsstrukturer i relation til de unges uddannelses- og erhvervsvalg. Vi ved, at unge giver nogle andre svar på spørgsmålene: Hvorfor skal man arbejde? Hvad er et godt arbejdsliv? Hvad er det vigtigste ved en uddannelse og arbejdsliv?

Formålet med denne undersøgelse har i forlængelse heraf været at gennemføre en analyse af unges motivation for at tage en uddannelse indenfor detailområdet. Motivation forstået som de forestillinger og forventninger de unge har til, hvad en uddannelse i detailhandlen og det senere arbejde skal indeholde – og hvad de fagligt og menneskeligt forventer at få ud af uddannelsen og arbejdet. Formålet har endvidere været at afdække, hvad der sker i mødet mellem branchen og de unge med henblik på, at der kan udvikles kompetenceprofil og særlige læringsteorier der er tilpasset området.

Målet med undersøgelsen er således at få en større viden om, hvad disse ændrede motivations- og incitamentsstrukturer betyder i relation til netop detailhandlen. Samt hvordan de unge orienterer sig på arbejdspladserne med særligt fokus på de særlige betingelser, det giver at arbejde indenfor serviceerhverv med megen kundekontakt.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i følgende konkrete forskningsspørgsmål:

- Hvad er begrundelserne for at detailhandelsuddannelserne ofte ikke vælges som 1. prioritet af de unge?
- Hvad motiverer de unge i deres valg af uddannelse?
- Hvordan ser de unges forventninger til fremtidig arbejdsmarked og uddannelse ud?
- Hvilke aspekter ved uddannelsen og erhvervet matcher de unges forventninger og værdier i relation til arbejdet, og hvilke gør ikke?
- Passer strukturen og indholdet i uddannelsen til de forskellige unges fremtidige ønsker?

- Hvordan kan tilrettelæggelse af undervisning og praktikdel bidrage til fastholdelse og motivering af de forskellige grupper af unge, der vælger uddannelsen?
- Hvordan kan praktikdelen særskilt minimere antallet af ophævede aftaler?
- Hvad kendetegner elever, der falder fra?
- Hvilket samspil finder sted i mødet mellem arbejdspladskulturen og de unge?
- Kan bedre (synliggørelse af) karriereveje motivere til fastholdelse i branchen?

Hvad ved vi?

Til trods for, at erhvervsuddannelserne ofte er genstand for en livlig debat i medierne og at der er forsket i erhvervsuddannelserne over en bred kam, har detailhandelsområdet ikke været genstand for megen særskilt forskning. Der er gennemført en række undersøgelser, hvis fokus særligt har været frafald fra uddannelserne (se f.eks. Olsen 2008; New Insight 2009; Danmarks Evalueringsinstitut 2009). Disse undersøgelser kaster på forskellig vis lys over frafaldsårsager på grundforløbet eller i overgangen til hovedforløbet. Årsager der spænder fra socioøkonomisk baggrund til mangel på praktikpladser, oplevelsen af for få fordringer og for lavt fagligt niveau osv.

Hertil kommer, at vi i Center for Ungdomsforskning netop er i gang med en bred undersøgelse af erhvervsuddannelsesområdet, hvor netop hg er udvalgt som særligt fokusområde (se yderligere beskrivelse af undersøgelsen på www.cefu.dk under overskriften "Ind i undervisningsrummet på EUD"). Data fra denne undersøgelse vil endvidere indgå i nærværende undersøgelse. Men mere herom senere.

Der er i forbindelse med denne undersøgelse i Center for Ungdomsforskning udgivet en rapport "Ungdom på erhvervsuddannelserne – delrapport om valg, elever, læring og fællesskaber", hvor fokus er på en række forhold, der alle vedrører de unges deltagelse og møde med erhvervsuddannelserne. Rapporten tematiserer de unges ofte sene valg af uddannelse, forskellige elevprofiler, læring og ansvar i forbindelse med den praktiske undervisning og til sidst ikke mindst fællesskaber og forskelligheder blandt eleverne på de forskellige erhvervsuddannelser.

I forhold til disse eksisterende undersøgelser på detailhandelsområdet vil nærværende undersøgelse bidrage til feltet ved helt specifikt at kredse om detailhandelsuddannelserne alene og det på en måde, hvor fokus er på de unges deltagelse i uddannelserne.

Undersøgelsens metoder og datagrundlag

Konkret bygger undersøgelsen hovedsageligt på kvalitative metoder, idet sigtet netop er at fokusere på subjektive oplevelser og forståelser hos såvel de unge som nogle af dem, der arbejder med de unge på uddannelserne og i praktikken. Men der indgår også kvantitative data som grundlag for undersøgelsens analyser.

Det kvalitative studie

Konkret baserer undersøgelsens kvalitative studie sig på:

Kvalitative interviews med...

- 13 hg2-elever
- 14 hovedforløbs/butikselever
- 1 nyudlært butiksassistent

- 4 ressourcepersoner (en undervisningsansvarlig, karrierevejleder, underviser og studievejleder)
- 4 Butikschefer/elevansvarlige i butikkerne

Rundbordssamtaler med...

- 16 hg2- og hovedforløbs elever (fordelt på 2 rundbordssamtaler)
- 15 hhx-elever (fordelt på 2 rundbordssamtaler)

Interviewpersonerne kommer alle fra uddannelser og virksomheder, som er blevet udvalgt i samarbejde mellem Det Faglige Udvalg for Detailhandelsuddannelser og Center for Ungdomsforskning. Der er søgt efter størst mulig spredning i forhold til størrelse, geografi, samt forretningsområde. De 4 virksomheder er en dagligvarebutik, en materialist, en tøjbutik og en elektronikforretning. En del af de kvalitative interview er foretaget under virksomhedsbesøg.

De interviewede elever har alle været i alderen fra 17-32 år og er blevet udvalgt i samarbejde med de enkelte handelsskoler og virksomheder. Der er ikke stillet krav til køn, alder, etnicitet o.lign. i rekrutteringen, men om at eleverne som minimum er på hg2. Derudover er der tilstræbt et bredt udvalg af elever, således at følgende forhold er blevet dækket ind: Elever der har fundet en elevplads og elever, som ikke har fundet elevplads. Elever som er uafklarede i forhold til, hvad de vil med hg, elever som ved at de ikke vil have en elevplads, samt hovedforløbs elever.

Alle personer, virksomheder og stednavne i undersøgelsen er anonymiseret.

Det kvantitative studie

Det kvalitative materiale i denne undersøgelse er, hvor det er muligt, suppleret med statistisk materiale om bl.a. den merkantile indgang fra "Ungdom på erhvervsuddannelserne" (2011) udført af videnskabelig assistent Rikke Brown, ph.d.-studerende Arnt Vestergaard og lektor Noemi Katznelson fra Center for Ungdomsforskning i samarbejde med Danske Erhvervsskoler - Lederne. Det statistiske materiale bygger på en spørgeskemaundersøgelse besvaret af godt 7.000 elever på erhvervsuddannelserne, som er et led i ovennævnte undersøgelse.

Det kvantitative materiale i denne rapport er fremkommet på baggrund af særskilte analyser af data fra "Ungdom på erhvervsuddannelserne" (2011). Det kvantitative materiale underbygger derved denne kvalitative undersøgelse, og kaster lys over udbredelsen af de indsigter og problemstillinger, det kvalitative materiale peger på.

Opbygning

Konkret er rapporten bygget op af 6 kapitler, hvoraf det første er dette kapitel, der giver et kort overblik over undersøgelsens formål og gennemførelse. Kapitel 2 indeholder et overblik over konklusionerne fra undersøgelsen, samt diskussion og anbefalinger på baggrund af disse. Kapitel 3 ser nærmere på elevernes motivation for at tage en detailhandelsuddannelse. Kapitel 4 diskuterer elevernes forventninger til og oplevelse af hg. Kapitel 5 ser nærmere på de unges forventninger til elevpladsen. Kapitel 6 diskuterer de unges oplevelser og erfaringer på lærepladsen. Kapitel 7 fokuserer på de unges forestillinger om fremtidigt arbejdsliv.

Hvad har vi fundet ud af?

Studiet i de unge på hg peger på, at en række paradokser og modsætningsforhold præger mange af de unges oplevelser af detailhandelsuddannelserne og begrundelser for at have valgt at gå på uddannelserne. Vi vil i dette kapitel, som omhandler, hvad vi har fundet ud af i nærværende undersøgelse, nævne en række af disse modsætninger og paradokser og nogle af de generelle pointer, som undersøgelsen peger på. Det skal her understreges, at der er tale om en mindre undersøgelse, der primært anlægger de unges perspektiv og som derfor kan fungere som et bidrag til øget viden og indsigt i uddannelserne, men ikke som grundlag for eksempelvis omstruktureringer af uddannelserne. Dertil kræves mere omfattende studier, der også inddrager andre perspektiver.

Forskellige motivationer bag valget af en detailhandelsuddannelse

Elevgruppen på hg favner over både meget interesserede og motiverede elever, samt elever der vælger hg som et overkommeligt alternativ til en gymnasial uddannelse, og endelig er der elever der starter, fordi de ikke ved, hvilken uddannelse de ellers skal vælge. De elever, som aktivt vælger en detailhandelsuddannelse som første prioritet, har ofte kendskab og indsigt i branchen i forvejen, f.eks. via fritidsjob.

Hg's styrke og svaghed – to sider af samme sag

Hg formår at rekruttere og favne uafklarede unge, som ellers har svært ved at finde deres plads og vej i de øvrige ungdomsuddannelses tilbud og som søger en bred og overkommelig ungdomsuddannelse. Dette er en styrke ved hg, men samtidig også en akilleshæl, idet de motiverede unge ikke føler sig tilstrækkeligt udfordret, når undervisningen tilgodeser de uafklarede og indimellem umotiverede, unges faglige niveau og engagement (det har ikke direkte været muligt at se indførslen af fagpakker afspejlet i de unges oplevelser).

Stor tilfredshed med hg – men også en del kritik

Mødet med hg byder for mange af de unge på en række succesoplevelser – og for nogen af de unge et decideret fagligt og motivationelt løft og brud med tidligere skoleerfaringer. Særligt de praktiske elementer af uddannelsen vækker genklang hos de unge.

De interviewede unge fremhæver lærernes betydning, men rejser samtidig også en kritik af uddannelsen og efterspørger en højere grad af seriøsitet omkring uddannelsen gennem det at stille flere krav til eleverne og gennem en øget progression og udfordring i den tilrettelagte undervisning. Det er dog uklart, om de forskellige elever vil være i stand til at håndtere et sådan løft og sådanne øgede krav. At blive udfordret kan konkret også handle om eksempelvis mere praksisundervisning.

Oplevelsen af manglende progression og for få krav skal ses i relation til elevernes oplevede succes ved start på hg og deres generelle tilfredshed med uddannelsen. I den forbindelse synes der at ske en afmatning blandt særligt de motiverede elever undervejs gennem deres forløb, hvor uddannelsen ikke lever fuldt op til deres forventninger om progression i form af kontinuerlige udfordringer og læring.

Elevpladsen og det praktiske arbejde trækker

De motiverede elever forventer, at elevpladsen vil være meget lærerig, og at det er her, de skal tilegne sig stor viden om detailhandlen. Eleverne glæder sig til at komme i lære og udføre det praktiske arbejde, som for de fleste er det længe ventede mål med uddannelsen.

Andre elever, som ikke har særskilt interesse for detailhandlen, tillægger ikke elevpladsen samme vægt og betydning som de motiverede. Nogle af disse bruger hg som springbræt til videre uddannelse, mens andre søger en elevplads uden dog at have detailhandlen som karrieresigte, men for at få et pusterum til at blive mere afklarede i forhold til deres fremtid.

De unges forventninger til elevpladsen afspejler således, hvad deres mål med uddannelsen er. De motiverede har store forventninger til læringen på elevpladsen, mens de, som ikke ønsker en fremtid i detailhandlen, i højere grad opfatter uddannelsen som en god basis at bygge videre på.

En del af de unge har ikke på interviewtidspunktet sikret sig en elevplads. De unge er dog overvejende forhåbningsfulde omkring at finde ansættelse, inden de har afsluttet hg, men undersøgelsen tyder på regionale forskelle. For eleverne i et yderkantsområde er manglen på elevpladsen grund til stor bekymring, både for den enkelte elev, men også for lokalsamfundets overlevelse. Samlet set peger undersøgelsen på, at elevpladssituationen fortsat er en udfordring for nogle elever.

Positive oplevelser på lærepladsen

Mødet med lærepladsen er en positiv oplevelse for eleverne. De oplever stor sammenhæng mellem den grundlæggende, teoretiske viden de tilegner sig i skoleperioderne og det praksisfunderede arbejde på lærepladsen – muligvis fordi de unge i højere grad kan se anvendeligheden af den teoretiske undervisning mere direkte afspejlet i deres arbejde.

Der ses desuden en tendens til, at de største udfordringer opleves ved starten på lærepladsen, og at arbejdsopgaverne med tiden føles mere rutineprægede og af den grund opleves mindre udfordrende af eleverne – på samme måde, som hg eleverne oplever en afmatning gennem deres uddannelse. Butikseleverne oplever dog i høj grad, at de har medbestemmelse og (med-)ansvar for deres læring på lærepladsen, da de kan efterspørge nye udfordringer og opgaver progressivt i deres læreperiode. Det er dog ikke alle butikseleverne, som formår selv at tage hånd om deres læring, og undersøgelsen peger på, at disse elever ikke får samme positive udbytte af elevpladsen som dem, der selv skaber og opsøger nye udfordringer. Butikseleverne bliver i høj grad inkluderet i det eksisterende sociale og faglige fællesskab og indgår i arbejdsdelingen på lige fod med de fastansatte i butikken. Tonen blandt eleverne og de øvrigt ansatte er

venlig og ofte familiær – dog ses en tendens til, at en tæt familiær tone oftere forekommer i de mindre specialbutikker frem for et større dagligvarehus.

I forhold til afbrudte elevaftaler er datamaterialet i undersøgelsen for spinkelt til entydigt at kunne konkludere på. Undersøgelsen indikerer dog, at eleverne afbryder uddannelsesaftaler, hvis deres forventninger til lærepladsen ikke indfries. Dette står dog i skarp kontrast til de elevansvarliges udlægning – de påpeger i højere grad, at det er eleverne, som ikke kan leve op til de stillede krav.

En fremtid indenfor detailhandlen kan være mange ting

De interviewedes drømme om fremtiden spænder vidt, ligesom deres veje ind på detailhandelsuddannelserne gør. Nogle drømmer meget ambitiøst om at stige til tops i erhvervslivet, nogen vil bestyre en butik, til udlandet – eller være selvstændige. Andre igen vil gerne slippe for større ansvar og ønsker sig at stå i butik. Samtidig forestiller ingen af de interviewede elever sig at stå i butik resten af livet. For uanset, hvad deres ambitioner og mål med detailhandelsuddannelsen er, så er det vigtigt, at man føler, man har muligheder for at udvikle sig – resten af livet.

Opsamlende peger undersøgelsen på følgende match mellem de unge, uddannelserne og lærepladserne

Starten på hg matcher til fulde de unges forventninger og starten overstiger således mange af de unges forventninger til uddannelsen. Men særligt de afsluttende dele af hg-delen af uddannelsen ikke fuldt lever op til de unges forventninger. Flere oplever efterhånden som uddannelsen skrider frem ikke at blive udfordret kontinuerligt gennem hele forløbet. Derimod lever hovedforløbet i høj grad op til de unges forventninger om progressivitet og fortsatte udfordringer, da de unge her i høj grad føler medbestemmelse og medansvar i deres arbejdsopgaver og derfor kan opsøge nye udfordringer, når de føler for det. De føler, at de bliver lyttet til og taget seriøst. Ligeledes lever de mange muligheder, som de unge har oplevelsen af eksisterer i branchen, op til deres forventninger om at kunne finde sin niche, også selvom de ikke er helt afklarede med, hvad de vil.

Med hensyn til indholdet i uddannelsen peger undersøgelsen på, at eleverne generelt sætter pris på afveksling mellem teori og praksis i undervisningen. Det positive udbytte mange af eleverne får af hovedforløbet tyder på, at netop den tætte kobling mellem teori og praksis matcher de unges ønsker særdeles godt. De ser en mening med undervisningen, når den er direkte relateret til praksisarbejdet.

Tanker til yderligere overvejelse

- I forhold til den bredt sammensatte elevgruppe på hg bør det diskuteres, om denne er hensigtsmæssig i forhold til den enkelte elevs uddannelsesforløb. De besøgte handelsskoler har forskellige individuelt sammensatte hg-forløb i form af forskellige udbudte fagpakker, men der kan evt. arbejdes yderligere med f.eks. differentierede opgaver i undervisningen afhængig af elevernes faglige formåen. Opdelingen i forskellige retninger og fagpakker giver mulighed for en nødvendig opdeling af eleverne, men det giver dog samtidig anledning til at overveje, hvor grænserne går for opdeling af eleverne i særlige grupper (som ofte dækker over opdelinger af de fagligt stærke/svage, de teoretiske/praktiske, motiverede/ikke-motiverede osv.).

- Det anbefales at foretage yderligere undersøgelser af diskrepansen mellem en del af de interviewede unges vurdering og bedømmelse af det faglige niveau på hg som værende meget lavt, samt ressourcepersonernes modsatrettede oplevelse af, at det er det niveau, som eleverne er i stand til at honorere. Resultaterne af indeværende undersøgelse åbner op for en diskussion af, hvorvidt de stillede krav skal tilpasses de unges ønsker, eller om det nuværende niveau er passende. Yderligere bør det diskuteres, om man i højere grad kan integrere praksis og teori i undervisningen for at ramme de unges faglige forudsætninger bedst muligt.
- I forlængelse af ovenstående bør det diskuteres, hvorvidt de stillede krav til eleverne kan højnes, så de unge i højere grad føler sig kontinuerligt udfordret og oplever en udvikling i uddannelsesforløbet. Her skal det understreges, at diskussionen ikke entydigt handler om at højne de faglige niveauer i undervisningen, men også bør fokusere på praksisrelaterede aktiviteter og generel progression i undervisningen.
- Undersøgelsen tyder på, at en større grad af positiv forventning til de unges indsats og engagement kan have en motiverende indvirkning på en del af de unge. Det bør overvejes, hvorvidt de unge i højere grad bør inddrages og gives ansvar og medbestemmelse i forbindelse med deres uddannelse. Dette kan f.eks. ske i forbindelse med projekter såsom messer eller "prøvebutikker", hvor fortællinger fra elever og ressourcepersoner peger på, at de unge vokser med ansvaret og drager stor læringsmæssig nytte af de praktiske erfaringer.

Hvad motiverer unge til at vælge en detailhandelsuddannelse?

Dette kapitel giver et indblik i de unges beretninger om, hvorfor de har valgt en detailhandelsuddannelse og i nogle af de omstændigheder, som har influeret på deres valg. Kapitlet er opbygget omkring de modsætningsforhold og paradokser, som undersøgelsen peger på, at de unge navigerer efter i deres uddannelsesvalg.

”Det er vigtigt at få sig en ungdomsuddannelse, hvis man vil blive til noget”

Alle de interviewede unge oplever, at det er vigtigt at få sig en uddannelse. Samtidig er flere overvældet over det valg, de har skullet træffe. Et valg af fremtidig livsbane, som de oplever det. Der er ingen af de interviewede unge i undersøgelsen, som har således været i tvivl om, hvorvidt de skulle have en ungdomsuddannelse. Flere fortæller, at man *skal* have en uddannelse for at ”kunne blive til noget” i dagens Danmark. Hvilket nedenstående citater fra to af de interviewede unge viser.

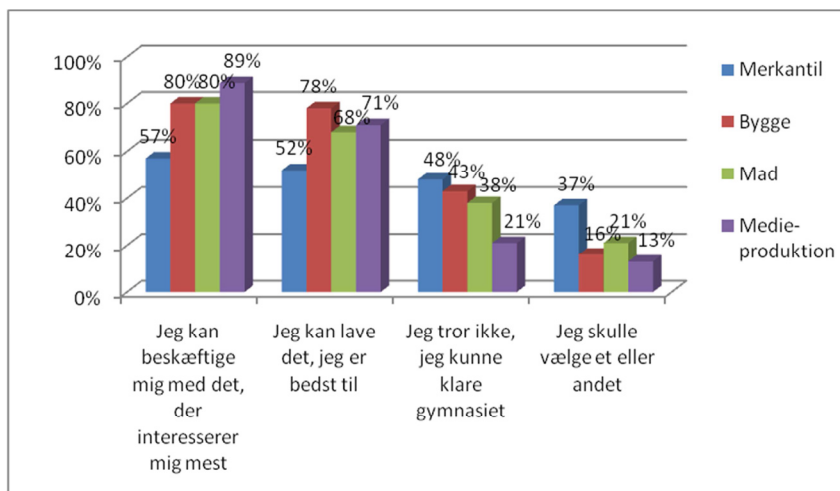
”Man er jo nødt til at få sig en uddannelse i dag, hvis man vil blive til noget.” (Kvindelig hxx-elev, 18 år)

”Det er vigtigt for mig at den uddannelse her, den bliver gjort færdig. Få gjort den læreplads færdig, så jeg har det at falde tilbage på. Og så også at jeg hele tiden kan læse videre.” (Mandlig hg2-elev, 20 år).

I de unges oplevelser kan man spore, at uddannelse og valget af uddannelse også handler om angsten for ikke at blive til noget og for at komme i en situation, hvor man ikke har noget at falde tilbage på. Risikobevistheden og markedsmekanismernes indbyggede risiko for at være én af dem, der bliver sorteret fra, lurer hos mange af de unge.

Det interessedrevne valg med en tvist

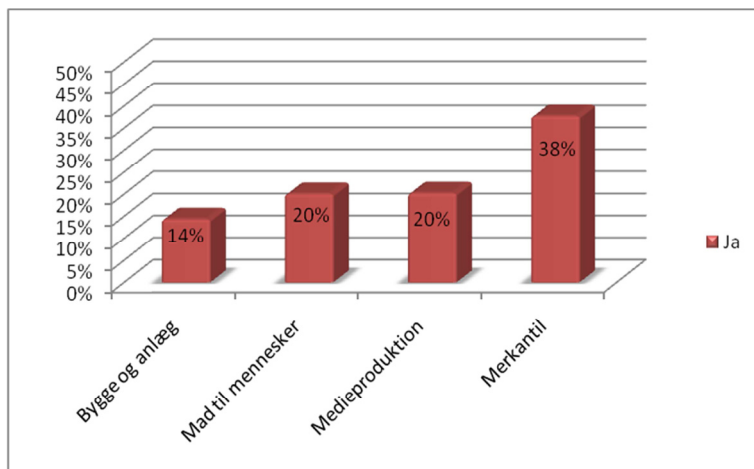
Men udover, at de unge gerne vil have en uddannelse, hvad får dem så til at vælge en merkantil uddannelse? I det kvantitative data finder vi nogle første bud på dette:

Figur 1: Hvor stor betydning havde følgende, da du valgte indgang? Andelen, som har svaret stor eller nogen betydning. (Chi square-test, $p = .000$ for alle sammenhænge) (Data fra undersøgelsen bag rapporten "Ungdom på Erhvervsuddannelserne" af Rikke Brown, Arnt Louw Vestergaard og Noemi Katznelson, 2011).

Over halvdelen af eleverne nævner interesse som den væsentligste begrundelse for at vælge uddannelsen, nemlig 57% - stærkt efterfulgt af begrundelsen om at kunne lave det, man er bedst til. Det er dog bemærkelsesværdigt, at hg er den indgang, hvor interessen og det at kunne lave det man er bedst til, spiller den mindste rolle. Og at valget af hg til gengæld for 48% også har handlet om en usikkerhed overfor om, man kan klare kravene på gymnasiet, og for 37%, at man skulle vælge et eller andet.

Ser vi yderligere på, hvor sikre de unge er på deres valg af den merkantile indgang, finder vi følgende mønster:

Figur 2: Andelen af elever, som var i tvivl da de valgte deres uddannelse (Chi square-test, $p = .000$) (Data fra undersøgelsen bag rapporten "Ungdom på Erhvervsuddannelserne" af Rikke Brown, Arnt Louw Vestergaard og Noemi Katznelson, 2011).

Figuren viser, hvordan 38 % af eleverne har været i tvivl om deres valg. Igen adskiller hg sig i høj grad fra de øvrige indgange, idet andelen af tvivlere er markant højere. Figuren viser os således, at hg tiltrækker en stor andel af unge, som er i tvivl om, hvilken uddannelse de skal vælge – og som jævnfør den foregående figur for en dels vedkommende ikke føler sig fagligt rustet til en almen gymnasial ungdomsuddannelse. Og netop spørgsmålet om det faglige og det at føle sig fagligt rustet spiller en rolle for en del af de unge, der søger mod hg.

Det faglige niveau præger valget

For en del af de interviewede unge fremhæves det, at "det virkede nemt" som en del af deres begrundelse for at vælge hg. Dette gælder både de elever, som primært har valgt hg på baggrund af interesse i detailhandlen, og de elever, som i højere grad har foretaget et fravalg af andre uddannelser (forskelle som vi senere skal komme nærmere ind på).

"Det var mine karakterer fra folkeskolen. Og halvdelen af min familie har en detailuddannelse. Og så var det nærliggende, fordi der var jeg sikker på jeg kunne gennemføre." (Kvindelig butikselev, 21 år)

Hvorvidt de interviewede unge reelt har eller ikke har de faglige kompetencer til at gennemføre en gymnasial uddannelse, kan denne undersøgelse ikke kaste lys over. Omdrejningspunktet her er de unges egne beretninger og vurderinger, og det er derfor deres egne oplevelser, som bliver fremhævet. Det påfaldende er imidlertid, at de unge til dels lader til at tvivle på egne evner og på den baggrund føler sig "nødsaget" til at vælge en hg. Samtidig tyder de unges historier også på, at de er blevet ansporet til at vælge hg af (uu-)vejledere, såfremt deres karakterer fra folkeskolen ikke er gode.

I tre tilfælde fortæller elever om deciderede indlæringsvanskeligheder og specialhjælp i folkeskolen, og af den grund syntes hg at være et godt uddannelsesvalg i forhold til deres faglige forudsætninger. I andre tilfælde, hvor elever taler om "ikke at have klaret sig så godt i folkeskolen", fremstår det uklart, om det er motivationen for skolearbejdet, der mangler. Eller om der reelt er tale om svage faglige forudsætninger fra elevens side. I andre tilfælde fortæller nogle af de interviewede unge om specifikke fag de har vanskeligheder ved, f.eks. matematik eller fremmedsprog. Ifølge de unge selv spiller deres faglige formåen derfor ind på valget af hg.

De meget forskellige grunde til at vælge hg

Samlet set peger figurene i retning af en stor spredning blandt eleverne på hg. At valget af hg for nogen er båret af interesse og ønske om at lave det man er bedst til, og for andre igen er båret af tvivl og faglig usikkerhed og/eller formåen.

Ser vi på de unges fortællinger i det kvalitative datamateriale – og følger deres overgang til uddannelsen – bliver det også tydeligt, at valget af ungdomsuddannelse langt fra er ligetil for alle. Nogle få af de interviewede unge er gået "den lige vej" fra 9. klasse, mens andre har taget 10. klasse, været på efterskole, arbejdet eller gået på en anden ungdomsuddannelse, inden de startede på hg/hovedforløb. Og hvor nogen giver udtryk af at have været meget sikre i deres valg af ungdomsuddannelse, har andre været mere famlende og i tvivl. En studievejleder formulerer sin oplevelse således:

"Når vi holder indslusningssamtaler spørger vi dem: Hvad vil du på hg? Og nogle siger: Jeg vil i butik, andre siger: Jeg vil på kontor. Og så har vi en hel masse der siger: Det ved jeg ikke... Enten så er det fordi de har fravalgt

noget andet: Jeg kan ikke gymnasiet eller gider ikke gymnasiet og jeg skal fandeme ikke på teknisk skole. Og så er jeg endt her og så må vi se." (Mandlig studievejleder)

Med udgangspunkt i det kvalitative datamateriale bag undersøgelsen tegner der sig konturerne af særligt tre motivationelle tilgange eller uddannelsesmæssige veje ind på uddannelserne:

Når arbejdet er drivkraften

Når hg er andenprioritet

Hg – en overkommelig almen uddannelse.

Vi vil i det følgende komme nærmere ind på disse – blandt andet gennem nogle konkrete eksempler på unge, der har valgt en detailhandelsuddannelse (eksemplerne er alle anonymiseret).

Vi skal senere i rapporten komme nærmere ind på, hvordan de motivationelle tilgange og veje ind på uddannelserne ikke nødvendigvis hænger sammen med, hvordan de unge så senere har det, efter de er startet på deres uddannelse. Der er således med andre ord ikke entydigt tale om, at de unge, som har foretaget et aktivt tilvalg af detailhandelsuddannelserne, nødvendigvis er mere motiverede eller interesserede i detailhandelsuddannelser, end den gruppe som er havnet der, enten som fravalg af andre uddannelser eller ved "tilfældighed".

Jesper: Når arbejdet er drivkraften

"Jesper" – arbejdet som drivkraft

Jesper har et fritidsjob i en dagligvarebutik – han har været der i mange år. Han er glad for sit job og da chefen på et tidspunkt opfordrede ham til at blive elev i butikken, besluttede han sig for at begynde på en hg.

Han er glad for at gå på hg og synes at han har lært en del, men han føler sig nogle gange forud for de andre i klassen, fordi han har erfaring fra detailhandlen. Nogen gange synes han ikke, at uddannelsen udfordrer ham nok – han vil gerne lære mere. Hans chef tilskynder ham også til at udvikle sig og giver ham jævnligt nye udfordringer på fritidsjobbet og Jesper drømmer om at kunne nå langt indenfor koncernen i fremtiden.

For Jesper som for andre af de unge, der aktivt har tilvalgt uddannelsen, ligger der ofte en forudgående interesse for detailhandel og selve arbejdet bag. De har typisk valgt hg, fordi det er den "lige vej" til faget og arbejdet. De ville muligvis godt kunne have gennemført en hhx, men vælger hg'en som den hurtigste og mest direkte vej til arbejdsmarkedet.

Flere af de meget motiverede unge har haft kendskab til branchen, inden de valgte uddannelsen f.eks. fritidsjob, praktik i folkeskolen eller familiemedlemmer. Især fritidsjob eller praktikophold lader til at gøre indtryk på de unge, og medvirke til at forme og præge valget i retning af en merkantil uddannelse. Som i eksemplet med Jesper får hans interesse for branchen ham til at vælge en hg, hvorefter hans chef siden tilskynder ham til at udvikle sig og søge flere udfordringer indenfor branchen.

For mange unge bliver den anerkendelse og opbakning, som de oplever på arbejdspladsen, en central drivkraft i forhold til at tage og gennemføre en uddannelse. Hertil kommer, at mødet med branchen typisk

har givet de unge et indblik i og kendskab til branchen – et kendskab, som også har vakt interesse og har ansporet de unge til at vælge detailhandelsvejen. Flere fortæller, at de "altid har vidst, at de ville i butik":

"Jeg har altid været inspireret og interesseret i salg og marketing. Jeg har altid vist, at jeg skulle gå efter noget med salg og noget med detail" (Mandlig hg2-elev, 18 år – har familiemedlemmer i detailhandlen)

"Jeg har altid godt villet butik og sådan noget.(...) Jeg var i en sportsbutik i praktik i folkeskolen.. og det blev jeg meget inspireret af, så det er efter det, at jeg rigtig gerne har villet komme i butik." (Kvindelig hg2-elev, 18 år)

Det gennemgående for disse unge er, at de har en følelse af at vide "hvad de går ind til", fordi de har kendskab til branchen på forhånd. Ligesom at et kendskab kan være med til at bryde med stereotype forestillinger og fordomme overfor et arbejde indenfor detailhandlen. Som en ung butikselev udtrykker det:

"Mange tror jo at det at være i butik betyder, at man bare går og fylder op. Det passer jo ikke. Det er jo langt mere end det!"(Kvindelig butikselev, 18 år)

Der er således en klar tendens til, at de interviewede unge, som er gået målrettet efter en detailhandelsuddannelse, for størstedelens vedkommende har et forudgående kendskab til branchen. Samlet set skal man således ikke undervurdere betydningen af et forudgående kendskab til branchen for både det valg, som de unge træffer, men også i forhold til hvor rustede de er til at møde den virkelighed, der præger såvel uddannelserne som praktikken – og hele branchen. Man kan med det 'nye' ord "uddannelsesparathed" i uddannelsesverdenen sige, at de unges erfaringer med erhvervet INDEN de starter på uddannelsen, i høj grad er med til at gøre dem uddannelsesparate.

Laura: Den gymnasiale variant¹

"Laura" – den gymnasiale variant

Laura ville egentlig gerne være skolelærer, efter hun var færdig med stx. Derfor søgte hun lærerarbejde, men fandt ikke noget og tog i stedet et job hos en materialist, som et "sabbatårsjob" for at tjene nogle penge. Hun kunne godt lide jobbet, så da chefen spurgte om hun ville være elev, sprang hun til.

Laura er snart færdiguddannet som salgsassistent og er blevet ansat i butikken efterfølgende, hvilket hun er meget glad for.

Blandt de unge, som Laura, hvor arbejdet udgør den væsentligste drivkraft for at søge indenfor det merkantile område, er der en lille "gruppe" af elever, som adskiller sig ved det, at de har en gymnasial baggrund. Ingen af disse unge havde som udgangspunkt intentioner om at få sig en detailhandelsuddannelse, men er blevet rekrutteret til området og til en elevplads via deres fritidsjob eller "sabbatårsjob".

En ung pige havde oprindeligt helt andre planer for sin fremtidige karriere end detailhandel. Hun fortæller med et stort smil og øjne der stråler:

"Jeg startede som skolepige [efter stx]. Den gamle chef spurgte, om jeg ville være elev og det fandt jeg ud af, at det var lige det jeg ville. (...) Så endte jeg her. Og det var bare det helt rigtige!" (Kvindelig butikselev, 20 år)

En ung mand supplerer:

1) Godt 20 % indgåede uddannelsesaftaler er med elever med gymnasial baggrund ifølge seneste opgørelser vedrørende perioden fra 2007-2010. Se endvidere Uddannelsesnævnets hjemmeside (<http://www.uddannelsesnaevnet.dk/>)

"Jeg blev spurgt, om jeg ville have en elevplads her, efter jeg blev færdig med htx. Jeg havde fritidsjob her, mens jeg gik på htx. Det havde jeg egentligt ikke lyst til for jobbet var ret kedeligt, jeg skulle jo bare gå og fylde op. Det gad jeg ikke gøre fuldtid. Men jeg fandt ud af at der var meget mere i det" (Mandlig butikselev, 20 år)

Den unge mand i det sidste citat er ikke helt overbevist fra starten, men i dag er han ikke i tvivl om, at elevpladsen var den rigtige for ham. Citatet vidner om, at erfaringer med fritidsjob kan rekruttere unge – men at det også kan skræmme unge væk. Den unge mand her sidestiller sit fritidsjob som ungarbejder med en elevplads, men finder senere ud af, at opgaverne er flere og mere selvstændige end han var vant til fra sit fritidsjob. Der fik han jo "bare at vide, hvad jeg skulle gøre".

Sarah: Når hg er anden prioritet

"Sarah" – hg som anden prioritet

Sarah kommer fra en handelsfamilie og har altid vist at hun ville gå samme vej. Allerhelst ville hun have taget en hhx, men hun følte sig ikke bogligt stærk nok til at tage en gymnasial uddannelse.

Sarah valgte derfor en hg, fordi det var det fornuftige og overkommelige valg i forhold til hendes ønsker.

Hun er nu elev i en dagligvarebutik og glad for det, selvom hun savner lidt flere udfordringer. Hun drømmer om at blive butiksbestyrelsesmedlem i en tøjbutik, for hun kan godt lide tøj og vil gerne kombinere butiksarbejdet med noget administrativt for at få en mere afvekslende hverdag.

Sarah er som Jesper orienteret mod detailhandelsområdet, men er samtidig mere uafklaret og søgende i forhold til, hvad hun konkret godt kunne tænke sig. Samtidig orienterer hun sig i langt højere grad end Jesper – og de unge som vil ud på arbejdsmarkedet hurtigst muligt – mod det uddannelsesmæssige. De unge som Sarah ville egentlig gerne have gennemført en hhx, men er usikre fagligt og vælger derfor hg'en.

Ifølge spørgeskemaundersøgelsen eksisterer der lige knap 50 %, som begrundet deres valg af hg med, at de ikke tror, de ville kunne gennemføre en gymnasial uddannelse. De kommer med udtalelser som de følgende:

"Jeg ville gerne have taget en hhx, men jeg var bange for at knække halsen på det. Jeg er ikke så bogligt anlagt. Så jeg valgte en hg. Det var det fornuftige valg." (Kvindelig butikselev, 20 år)

"Jeg valgte hg, fordi at jeg først havde gået ovre på htx i et halvt år og fandt ud af, at det ikke var noget for mig. Så prøvede jeg at skifte ned til hhx og fandt ud af at, nej, det var heller ikke lige mig, fordi der er alt for meget bogligt. (...) Men så valgte jeg så hg, fordi det var lidt mere sådan, hvor man skulle ud i praksis og lave ting." (Mandlig hg2-elev, 19 år)

Ovenstående citat vidner om en ung mand, som oplever, at de rene "boglige" uddannelser ikke fanger ham, og at han trives bedre med den kombination af traditionel klasseundervisning og praksis, som i højere grad findes på hg end på de gymnasiale uddannelser i form af f.eks. messer eller øvebutikker.

Fravalget af de gymnasiale uddannelser kan derfor både handle om et fravalg af uddannelser, som vurderes at kræve mere end den enkelte føler sig fagligt rustet til, som det kan handle om manglende lyst til de mere "boglige" uddannelser.

De ovenstående citater indikerer dermed også, at et fravalg af andre uddannelser ikke behøver at betyde et negativt tilvalg af hg. I sidstnævnte tilfælde handlede det nærmere om at "få prøvet" et par mulige ungdomsuddannelser af. Interessen for detailhandlen kan således sagtens opstå på trods af, at hg ikke

oprindeligt var et aktivt tilvalg. De to unge, der er citeret, har alle andetsteds i interviewene givet udtryk for deres interesse og motivation for detailhandel og givet udtryk for glæde ved deres uddannelsesvalg. Deres fravalg af de andre gymnasiale uddannelser har blot været en anden vej frem til en uddannelse, som de er glade for og som matcher deres interesseområde.

Majken: Hg – en overkommelig almen uddannelse

"Majken" – en overkommelig almen uddannelse

Majken vidste ikke, hvad hun ville, da hun skulle vælge ungdomsuddannelse. Hun valgte hg, fordi hun synes det giver hende nogle gode muligheder og en god ballast videre i livet. Hun har flere forskellige drømme om sin fremtid, men er usikker på hvilken af hendes forskellige interesseområder, hun vil forfølge.

Hun har endnu ikke fundet sig en elevplads, men vil gerne have en – selvom hun ikke har tænkt sig at fortsætte indenfor detailhandlen efterfølgende. Majken er skoletræt og vil derfor gerne ud og lave noget – og samtidig kan hun bruge de to år som elev til at finde ud af, hvad hun vil med sit liv.

For nogle af de unge som Majken handler uddannelsesvalget om, at man – som vi var inde på indledningsvis – skal være i gang med og også helst gennemføre en uddannelse, spørgsmålet er bare hvilken. Disse unge oplever, at uddannelseslandskabet tilsyneladende rummer en masse valgmuligheder, men når det kommer til stykket, så er det rigtig svært at træffe et valg. En del oplever at være skoletrætte og er fanget mellem på den ene side kravet om at gennemføre en uddannelse og så på den anden side det, at de ikke ved, hvad de vil, kan og skal uddannelses- og erhvervsmæssigt. Nogle unge fortæller:

"Altså min store drøm har heller aldrig været at stå i butik. Jeg tror bare jeg startede herude fordi at... ja, man kan jo ikke blive ved med ikke at lave noget..." (Kvindelig hg2-elev, 20 år)

"..fordi jeg ikke vidste, hvor jeg ellers skulle gøre af mig selv. Jeg har også gået på teknisk skole og taget grundforløbet som kosmetiker og fandt ud af, at det var alt for stille et job lige nu, med den alder jeg har, og så tænkte jeg at så kunne en butiksassistent altid bruges i den retning, hvis det er noget jeg vil senere." (Kvindelig hg2-elev, 20 år)

"... fordi jeg ikke vidste, hvad jeg skulle, så tog jeg en hg. Jeg var lidt i tvivl efter folkeskole og jeg havde fået at vide, at det var nemt og jeg var faktisk også lidt skoletræt." (Mandlig hg2-elev, 19 år)

Ingen af de unge der citeres her interesserer sig i udgangspunktet for detailhandelsområdet. De er startet på hg fordi de simpelthen ikke vidste "hvad de ellers skulle".

For mange af disse unge handler det også om, at deres muligheder opleves (og måske også er) meget begrænsede grundet ringe faglige kompetencer, eller at de generelt ikke tiltrækkes af det boglige i uddannelserne. En ung mand beskriver sin situation som følger:

"Min studievejleder både i folkeskolen og på min efterskole, de rådede mig til at tage hg. Og så tænkte jeg, at det har de mere styr på end jeg har, så gør jeg, hvad de siger, ikke? Jeg tror det var mine karakterer." (Mandlig hg2-elev, 18 år)

Og senere siger han:

"Jeg har aldrig været supergod i skolen. (...) Så valgte jeg så hg. Jeg var sgu allerede lidt skoletræt der. Skolen har sgu aldrig været det, der ligesom sagde mig noget. (...) Hvis jeg synes det er svært, så opgiver jeg nok lidt, så springer jeg videre til noget andet." (Mandlig hg2-elev, 18 år)

Eksemplet vidner om, at der er unge, som oplever at være meget skoletrætte og ikke føler sig motiveret og måske heller ikke i stand til at honorere de faglige krav. For disse unge kan hg blive en måde at være i uddannelse på, fordi de oplever at uddannelsen er almen og overkommelig nok til, at det giver mening at være der, selv om de ikke drømmer om et job indenfor det merkantile område. Og selv om de er skoletrætte og uafklarede i forhold til, hvad de gerne vil uddannelses- og erhvervsmæssigt. Men som vi har været inde på tidligere, kan uddannelsen for nogle af disse unges vedkommende også blive starten på en interesse for og vej ind i branchen.

Hvad motiverer de unge til at vælge en detailhandelsuddannelse – en delkonklusion

Elevgruppen på hg favner over både meget interesserede og motiverede elever, samt elever der vælger hg som et overkommeligt alternativ til en gymnasial uddannelse, og endelig er der elever der starter, fordi de ikke ved, hvilken uddannelse de ellers skal vælge. De elever, som aktivt vælger en detailhandelsuddannelse som første prioritet, har ofte kendskab og indsigt i branchen i forvejen, f.eks. via fritidsjob.

Mødet med hg

Forestillinger om uddannelsen

De unges forestillinger om hg – inden de starter på uddannelsen – bærer præg af, at de tænker ungdomsuddannelserne som indplaceret i en slags hierarkisk system. Flere af de interviewede unge er enige om, at der findes et slags imagehierarki for ungdomsuddannelserne – en tendens der ses på tværs af de besøgte handelsskoler og landsdele, og som også går igen i andre undersøgelser (se f.eks. Pless & Katznelson 2005; Pless & Katznelson 2007). På en af de besøgte handelsskoler fortæller en studievejleder følgende historie:

"Ned på hg – det er sådan et udtryk vi andre hader, ikke? Så kommer der sådan en elev hen og spørger: Jeg går på hh – kan jeg komme ned på hg? Nej, siger jeg så – du kan komme hen på hg! Og så brokker vores elever sig over, at de er sådan nogle lavstatus-elever, lige indtil jeg spørger dem: Hvad er jeres syn på teknisk skole-elever? Arh, men ovre på teknisk skole er de jo sådan nogle amøber – de kan jo ikke en skid. Jamen ovre på teknisk skole, der ser eleverne ned på produktionsskoleeleverne. Så det er sådan en måde at definere sig selv på, som ung, ikke? At så kan man kigge ned på nogen." (Mandlig studievejleder)

Studievejlederens historie går fint i tråd med de udlægninger, som eleverne selv kommer med; man bevæger sig ned i imagehierarkiet, hvis man skifter fra en hhx til en hg i de unges verdensforståelse. Flere af handelsuddannelserne tilkendegiver, at de har formået at vende dette billede og skabe en fornyet respekt omkring hg uddannelserne, som har gjort disse til attraktive uddannelser, der også rekrutterer blandt de meget målrettede og karriereorienterede unge. Det har dog ikke været muligt på baggrund af de udvalgte skoler i denne undersøgelse at dykke yderligere ned i dette skift, og data i denne undersøgelse efterlader i høj grad et billede af at den klassiske figur med de "boglige" gymnasiale uddannelser som mere prestige-fyldte uddannelser end de mere "praktisk" orienterede erhvervsuddannelser.

Blandt de unge i undersøgelsen opleves hg som værende i den nedre del af hierarkiet. Dernæst kommer de gymnasiale uddannelser. Om dem siger nogle af de unge:

"En htx er bare generel svær" (Kvindelig hhx-elev, 19 år)

"Jeg synes det [hhx] er let i forhold til htx. I hvert fald hvad jeg hører. Timemæssigt, skolemæssigt, lektiemæssigt, kravmæssigt synes jeg." (Mandlig hhx-elev, 18 år)

I forhold til hg bliver indtrykket af hg som en fagligt nem uddannelse – som er med til at tiltrække nogle af de unge til uddannelsen (jf. kapitel 3) – også noget af det, der bliver brugt til at tale nedsættende om hg. Som en hhx-elev og en uddannelsesansvarlig siger:

"Hg, det er for let synes jeg. Jeg har hørt, at man ikke rigtigt laver en skid derude". (Kvindelig hhx-elev, 20 år)

"Klippeklistreklasser og sådan nogle ting, det er jo sådan nogle nedsættende betragtninger folk har om hg." (Mandlig uddannelsesansvarlig)

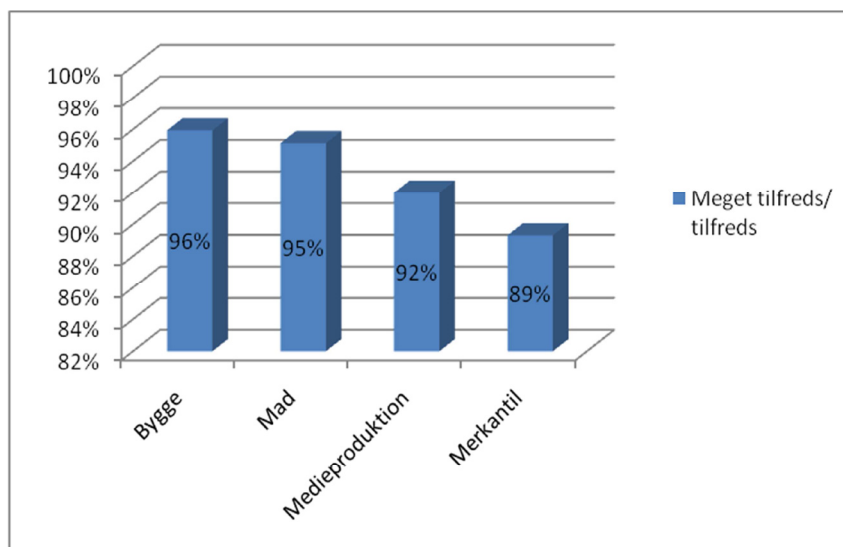
Hvorvidt de unge tager disse hierarkiseringer for gode varer og bruger dem som "navigationsmarkører" i uddannelseslandskabet, eller om de opfatter det som fordomme, kan denne undersøgelse ikke svare endeligt på. Følgende citater vidner om, at en del af de unge ikke tillægger fordommene nok vægt til at basere deres uddannelsesvalg på det:

"Jeg må indrømme at jeg havde selvfølgelig mine fordomme.(..) Jeg har fået at vide det var klippeklistrelinjen og alt muligt pjat, men det er det overhovedet ikke. Det er kommet til skamme må jeg nok indrømme." (Mandlig hg2-elev, 19 år)

"Der er jo mange der har et dårligt syn på hg. Sådan ser jeg det i hvert fald med andre der [siger] hg, det er jo ikke noget, hvad kan du bruge det til? Sådan er det meget mellem hhx'ere og hg'ere. De hader hinanden. Ikke fordi jeg har noget problem med det. Jeg er sgu ligeglad hvad de siger." (Mandlig hg2-elev, 18 år)

På trods af at de unge således navigerer i et socialt rum, hvor de og deres omgangskreds bruger hierarkiseringen af ungdomsuddannelserne som pejlemærker og en måde at differentiere sig fra "de andre" på, kunne de ovenstående citater indikere, at i hvert fald nogle af de unge mennesker ikke lader sig påvirke synderligt meget af fordommene.

Generelt synes tendensen at være, at forestillingerne om de forskellige uddannelser i forhold til hinanden spiller en rolle op til og i forbindelse med valg af uddannelse, men når de unge først er kommet ind på uddannelsen ændrer perspektivet sig, og langt de fleste begynder så at opleve uddannelsen indefra som 'deres' uddannelse.

Figur 3: Andelen, der er meget tilfreds eller tilfreds med at gå på deres indgang (Chi-square test, $p = .000$) (Data fra undersøgelsen bag rapporten "Ungdom på Erhvervsuddannelserne" af Rikke Brown, Arnt Louw Vestergaard og Noemi Katznelson, 2011).

Tilfredshed med hg

Når de unge så er startet på uddannelsen tilkendegiver langt størstedelen af dem, at de er enten meget tilfredse eller tilfredse med deres uddannelse. I alt 89 % er tilfredse – en grad af tilfredshed, som adskiller sig marginalt fra de andre erhvervsuddannelser.

Samlet set er eleverne på hg således stort set lige så tilfredse med at gå på hg, som eleverne på andre indgange er for at gå på deres respektive uddannelser. Dog er andelen, der er meget tilfredse med hg, noget lavere end på de andre indgange.

Den relativt høje tilfredshed på hg er bemærkelsesværdig, idet antallet af unge, der inden de startede var uafklarede eller gav udtryk for, at de jo 'skulle vælge et eller andet', er langt højere på hg end på de øvrige indgange (jf. kapitel 3). Figuren her indikerer således, at uddannelserne overordnet set formår at vende de unges forventninger og forestillinger om uddannelsen i en positiv retning. Mange af eleverne bliver efter uddannelsesstarten glade for deres valg af indgang og de muligheder, som uddannelsen giver dem efterfølgende.

Hg – en succesoplevelse

Efter uddannelsesstarten på hg giver mange af de interviewede elever også udtryk for at have haft succesoplevelser på hg, som de ikke tidligere har oplevet i deres skoletid. På tværs af landet nævner flere af de unge, at de har klaret sig godt og fået pæne karakterer i deres hg-forløb, på trods af eventuelle dårlige oplevelser i folkeskolen, eller ren og skær skoletræthed.

"Det er meget bedre at lære her, det kan man ikke komme udenom.

Interviewer: Har du let ved skolen?

Ja, det synes jeg.

Interviewer: Også i folkeskolen?

Nej, ikke så meget i folkeskolen, men jeg må indrømme, at jeg synes, jeg er vokset en del." (Mandlig hg2-elev, 19 år)

"Da jeg startede her, var jeg ekstremt dårlig fagligt og jeg gad virkelig ikke det der med at sidde på en skole. [Jeg var] virkelig skoletræt. Så startede jeg herude og så er det bare gået op ad, fuldstændigt bare stejlet, ikke også? Så nu giver vi den bare gas, vi har kun et halvt år tilbage og det er bare superfedt." (Mandlig hg2-studerende, 18 år)

De ovenstående citater giver et indblik i, hvordan skoletræthed har præget disse elever i folkeskolen, og hvordan starten på hg kommer til at betyde et skift, der giver dem blod på tanden i forhold til at gennemføre deres uddannelse. Det pædagogiske skift som overgangen fra grundskolen til hg giver de unge, kombineret med den anderledes læringstilgang som møder dem på hg, synes at være helt centralt for de unges læringsglæde og progression i uddannelse. Flere fortæller i den forbindelse, at de har lært meget på hg, og har mødt lærere, der er i stand til at "*forklare tingene, så jeg forstår dem*," som en unge pige formulerer det. Citaterne afspejler også en snæver sammenhæng mellem motivation og faglige præstationer. Når man brænder for det faglige og synes, at uddannelsens sigte er spændende, er man mere motiveret og omvendt når man klarer sig bedre, kommer man også nemmere til at brænde for det. En pointe der her spidsformuleres af en ung mand:

"I det første semester, der gik det helt vildt heroppe. Altså, det er afsindigt så vildt det gik for mig. Det har været en omvæltning, for jeg gik på produktionskole inden og mit første karakterhop, det var et 12-tal i dansk og det var også noget, der gav blod på tanden" (Mandlig hg2-elev, 20 år)

De mange citater vidner om en tendens til, at eleverne ved start på hg oplever at komme ind i en slags "positiv spiral", hvor succes i form af gode karakterer øger motivationen, som igen giver eleverne et incitament til at øge deres indsats i skolearbejdet. Særligt synes denne uddannelsesmæssige succes at gøre sig gældende for de unge, som har været skoletrætte og/eller haft indlæringsvanskeligheder i grundskolen. Også to af de unge, som har medvirket i undersøgelsen, og som har været specialklasseelever beskriver, hvordan de læringsmæssigt er blevet mødt på nye måder, der har sat faglige læreprocesser i gang for dem.

Den succeshistorie, der her trækkes frem, er helt central i forhold til det generelle arbejde med at få flere unge til at gennemføre en ungdomsuddannelse. Der synes her i de unges opstart på hg at være væsentlige pædagogiske og uddannelsesmæssige forhold i spil, som kan bidrage til den samlede viden om, hvad der kan være med til at få flere unge til at blive fastholdt i uddannelse. Oplevelserne med uddannelserne er dog langt fra entydigt positive, hvilket vi skal vende tilbage til.

Mødet med lærerne

Indenfor den pædagogiske forskning fremhæves læreren som den enkeltfaktor, der har størst betydning for, hvad eleverne lærer (Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, 2008). Og på samme måde udgør lærerne for hg-eleverne en central del af deres møde med uddannelserne. Eleverne fortæller, at lærerne spiller en stor rolle i forhold til, om undervisningen fungerer og at de lærer noget. Blandt de forskellige forhold, som eleverne nævner, er følgende:

"Vi havde en lærer til salg og service første år og hun kunne komme ind og så kunne hun starte med at sige i klassen, prøv og hør, i dag der skal vi virkelig igennem noget hårdt lort og vi skal knokle i dag. Hun kom virkelig ind og forberedte os på hvad vi skulle i gang med og hun sørgede for at klassen sådan var aktiv, at vi lavede aktive ting." (Kvindelig hg2-elev, 19 år)

"For eksempel med [lærers navn] hun brænder virkelig igennem, når hun underviste. For hun ville så gerne have at vi skulle have noget ud af undervisningen. Noget rigtigt rigtigt positivt." (Kvindelig hg2-elev, 19 år)

Det, der her fremhæves, er lærere, der udstråler et stærkt engagement i undervisningen. Der fremhæves også det vigtige i, at den undervisningen der fungerer, er den, hvor læreren forbereder eleverne på, hvad der skal ske og hvorfor. Flere af eleverne lægger vægt på – og savner ofte – at læreren sætter dagsordenen i undervisningen med henblik på at gøre det klart for eleverne, at de selv har et medansvar for indlæringen. At lærere stiller krav til eleverne og tager undervisningen og eleverne alvorligt gennem netop det at stille krav om deltagelse og nærvær. Samlet set tilskrives læreren en stor betydning for elevernes deltagelse og motivation. Som en formulerer det:

"Jeg gider at lave mere, hvis det er en ordentlig lærer jeg har. Hvis læreren kan finde ud af at motivere én, så vil man også godt selv lære det.

Interviewer: Hvad skal en lærer gøre for at motivere jer?

For det første skal det være en lærer, som kommer ind i lokalet og godt gider det. De skal have humor og også (...) kende os personligt. Sådan spørge, hvad man har lavet i weekenden. Og være til at snakke med. Det er alle lærerne her." (Mandlig hg2-elev, 20 år)

Den 'gode' lærer karakteriseres her yderligere som én, der har humor og også kender eleverne og interesserer sig for dem. I en publikation fra Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (2008) kortlægges og vurderes en lang række pædagogiske undersøgelser af, hvad man kunne kalde 'den gode lærer'. Og her fremhæves særligt tre kompetenceområder, som den 'gode' lærer bør besidde: relationskompetence, ledelseskompentence (i forhold til klassen, som vi netop var inde på) og didaktisk kompetence. Netop relationskompetencen er en, som flere af de unge på hg fremhæver som central for deres trivsel på uddannelsen:

"Jeg synes det er rigtigt nemt herude på hg at få det godt med dine lærere. Det er nogle superfede lærere og de har det godt med dem der går her." (Kvindelig hg2-elev, 20 år)

"Man føler at de interesserer sig for dig. Jeg har i hvert fald følt med de lærere vi har haft, at det er altså nogen, der virkelig interesserer sig for, hvor vi ender når vi er færdige herude." (Kvindelig hg2-elev, 19 år)

"Lærerne er nærmest vores venner. Jeg ved ikke, hvordan man skal sige det. Men de er rigtigt gode at snakke med. Jeg har haft en del kontakt med min kontaktlærer, fordi jeg havde nogle problemer derhjemme og sådan. Og det var rigtigt fint." (Mandlig hg2-elev, 19 år)

Andre beskriver også, hvordan nogle af lærerne altid bakker eleverne op og roser dem – og som én siger, uanset hvad du kommer med.

Pædagogiske udfordringer set fra et elevperspektiv

På trods af disse beskrivelser af mødet med lærerne på hg og de gode oplevelser, som mange af de interviewede elever har haft i forbindelse med deres start på hg, giver mange af de interviewede elever også udtryk for en frustration over flere forhold på uddannelserne. Og her er det typisk de mest motiverede elever, som er de mest frustrerede.

I forbindelse med de unges kritiske fokus på dele af uddannelsen er det vigtigt at have in mente, at nærværende undersøgelse ikke bygger på observationer og feltstudier, hvor man som forsker er til stede i

undervisningen. Et sådant studie ville gøre det muligt at sætte de unges oplevelser i perspektiv og forholde dem til den levede praksis og til de andre perspektiver på uddannelsen, som repræsenteres af ledelse, undervisere etc. Der er i undersøgelsen gennemført et mindre antal interviews med lærere og elevansvarlige, som inddrages hvor der er muligt, men ellers er det elevernes subjektive oplevelser, der her gives stemme.

Oplevelsen af manglende krav og faglige niveau

En del af de unge på hg beskriver, hvordan de oplever, at der ikke stilles særlig høje krav til eleverne generelt, og at det faglige niveau på uddannelsen ikke er så højt som de forventede. Som det fremgår af det følgende citat, taler de unge en oplevelse frem af, at de – efterhånden som uddannelsen skrider frem – er overraskede over, hvor få krav der stilles til dem på uddannelsen og over det faglige niveau:

”På hg synes jeg sådan set ikke det er svært overheadet. Jeg er overrasket over, hvor let det egentlig er. Det har overrasket mig meget. (...) Det vi bruger to år på, det kunne du sagtens bruge et år eller halvandet på. Vores længste dag den er til kvart i to. Og det er jo ikke fordi, når jeg kommer hjem, at jeg så sidder med lektier til klokken ti om aftenen. Vi har så lidt for. Det er lidt vildt. Jeg synes det er lidt for let at have en uddannelse, på den måde i hvert fald!” (Mandlig hg-elev, 18 år)

Eleven her er også en af de elever, der til en start på sin uddannelse har oplevet det som en stor succes at kunne leve op til de faglige krav. Men eleven her er ikke ene om at sætte ord på denne her slags oplevelser. Det er oplevelser, der deles af elever på forskellige handelsskoler og på forskellige linier (fagpakker) og peger i retning af en generel problematik knyttet til oplevelsen af manglende krav til de unge og progression på uddannelserne. En oplevelse der fører til, at mange af eleverne ikke oplever, at underviserne helt tager uddannelsen og eleverne seriøst.

Flere af eleverne efterspørger ekstraopgaver eller muligheder for differentiering af undervisningsniveauet i den enkelte klasse. Her spiller de enkelte handelsskoler fagpakker naturligvis ind, samt den enkelte handelsskoles valgte politik i forbindelse med elevernes ønsker og muligheder for højere niveauer. Nogle af eleverne giver udtryk for, at lærerne på forskellige måder søger at imødekomme de forskellige niveauer, som eleverne befinder sig på:

”Der er nogle lærere som er rigtigt gode til at sige, jamen så får du noget andet at lave. Vi har kun op til C-niveau, så kan man ikke få det højere. Og når man så klager over det, så får man at vide, nåh men så kunne du have valgt hh, men det er jo ikke det jeg skal bruge. Så det er lidt synd” (Mandlig hg2-elev, 19 år)

Citatet viser, at eleven her – som andre af eleverne – i nogen grad oplever, at lærerne i hverdagen undervisningsdifferentierer, så de forskellige elevers niveau bliver imødekommet. Men den unge peger her på et dilemma i forhold til de stærkt motiverede og fagligt dygtige elever, som har valgt hg som den hurtigste vej til arbejdsmarkedet, og som godt ville kunne magte et højere fagligt niveau end det er muligt at få på hg. Eksemplet viser, at der er en gruppe unge, som er fagligt dygtige samtidig med at de ikke nødvendigvis er videre interesserede i uddannelse. Den unge i det konkrete citat her føler sig dog ikke generelt understimuleret – han fortæller, at der er andre gange, hvor han oplever undervisningen som mere udfordrende, og hvor niveauet passer til ham.

Netop det faglige niveau på uddannelserne hænger snævert sammen med også de meget forskellige forudsætninger, som eleverne har for at honorere dette. Og her har hg netop en særlig udfordring ved det, at uddannelsen skal rumme en meget blandet elevgruppe – også indenfor de forskellige fagpakker. En pige fortæller meget reflekteret om, at der jo også skal være en uddannelse til dem som hende selv, der ikke magter lange skoledage og høje faglige krav:

"Jeg ville ikke kunne gå ud og gennemføre en treårig gymnasie. Det er for lang tid for mig at skulle sidde på skolebænken. Fordi jeg vil gerne videre. Der er jo nødt til at være et sted for os, som ikke rigtig gider. Og som ikke kan holde til de høje niveauer og de lange skoledage. Det er bare ikke alle, der kan det. Så der er jo også nødt til at være nogle steder for os, der gerne vil ud at arbejde med hænderne, hvor det hele ikke bare er skole. Så kan det godt være, at der går lidt for meget klippe-klistre i det nogle gange, men de vil jo ikke få noget ud af, hvis det her det går hen og bliver ligesom hhx." (Kvindelig hg2-elev, 19 år)

Det vanskelige består imidlertid i at balancere mellem dét at være en rummelig uddannelse, der favner bredt i forhold til elevernes forudsætninger – og så på den anden side ramme den tilpasse udfordring, der får så mange elever med som muligt og samtidig fastholder et fagligt niveau, der matcher behovene på arbejdsmarkedet. Og netop i forhold til at ramme de forskellige elever, italesætter flere af de elever, der fagligt ikke kan klare høje faglige niveauer, at der stilles for få krav til dem. En pige fortæller:

"Jeg synes også nogle gange, at de gør os dummere end vi er. (...) Så føler man ikke rigtig, at man får lov til at udvikle sig. Jeg synes også der skal være nogle gange, hvor der bliver stillet nogle krav og hvor man får prøvet sine grænser af. Ligesom finde ud af, hvor meget man kan rykke sig. Fordi jeg tror ikke, at man lærer noget ved at bare sidde og køre rundt i det samme igen og igen. Man føler ikke, at man får noget udfordring" (Kvindelig hg2-elev, 19 år)

Det tegner således til at være en gennemgående oplevelse hos mange af de unge, at de savner udfordringer – og det samtidig med, at flere af de unge også er forsigtige med at ønske sig højere faglige niveauer. De unge lader til at skelne mellem det faglige niveau og så stillede krav, hvor krav handler mere om forventninger til eleverne om, at de skal yde en indsats, møde til tiden, arbejde tiden ud osv.

Citaterne og de unges perspektiv rejser her en række spørgsmål til de unge selv og til undervisningen; for handler de forskellige oplevelser om, at eleverne selv ikke formår at holde gejsten oppe, når uddannelserne ikke længere er nye og spændende? Eller handler det modsat om, at den faglige progression i uddannelserne ikke i tilstrækkelig grad følger elevernes læringsmæssige progression? Er problemet at unge i dag ikke formår at fastholde interesse for noget i særlig lang tid af gangen – eller er det uddannelserne, der er for lange set i forhold til, hvad der fagligt set giver mening? Eller, som et sidste bud, er understregningen af det lave niveau en form for 'selvforsvar' fra de unges side?

Et første tolkningsspor er, at de unge gennem deres understregning af det lave niveau, reagerer på den generelle vurdering af hg som værende "en nem uddannelse". For ved at tilkendegive at uddannelsen er "for" nem, iscenesætter de unge samtidig også sig selv som dygtigere og for "gode" til uddannelsen. Det at tale uddannelsen ned giver dem således et indirekte boost selvtillidsmæssigt.

Et andet tolkningsspor retter i højere grad optikken mod uddannelserne og organiseringen af progressionen på uddannelserne. Alle de interviewede elever i undersøgelsen er som minimum hg2-elever, hvilket kunne pege på en tolkning af, at det senere forløb på uddannelsen ikke kan leve op til de unges forventninger om en kontinuerlig succesoplevelse og udvikling, som størstedelen af de interviewede unge har oplevet ved start på hg. Et forhold, der peger i retning af samme tolkning, finder vi, idet flere af de unge oplever et dyk i intensiteten, når de har været ude på lærepladsen en rum tid. Et vist fald i intensitet vil formentlig altid være til stede, efterhånden som nyhedsværdien aftager, men spørgsmålet er, om det her er i en grad, der indikerer at der også er andet på spil. Nemlig, at det ikke i tilstrækkelig grad lykkes uddannelserne at udfordre eleverne i hele uddannelsesperioden. Hertil har en af de uddannelsesansvarlige en kommentar, som samtidig også viser, at problemstillingen ikke er ny for underviserne og skolerne:

"Vi laver elevtrivselsmålinger en gang om året, og der ser vi også at en del af svarene er, at de ikke synes, de bliver udfordret nok på uddannelsen. Men hvis vi kigger på deres standpunktskarakterer og hvis vi kigger på deres aktivitet osv., så er jeg i hvert fald sikker på, at der er nogle af dem, som i den grad bliver udfordret." (Uddannelsesansvarlig, mand)

Med andre ord står elevernes udtalelser og oplevelser af uddannelsens "nemhed" i kontrast til den oplevelse, som flere af de uddannelsesansvarlige har. Her oplever flere ikke, at eleverne klarer sig så godt

fagligt, som de selv giver udtryk for, at de gør. Og netop denne forskellighed i perspektiver er en udfordring, der tegner sig generelt i uddannelsessystemet, i forlængelse af det stærke politiske fokus på 'Uddannelse til alle'. En lang række uddannelser lige fra grundskolen til de forskellige ungdomsuddannelser (særligt på eud) arbejder netop med at udvikle forskellige strukturer og pædagogiske metoder til at håndtere de forskellige elevgrupper. En udvikling som også har fundet og stadig finder sted på hg i form af arbejdet med fagpakkerne. Om dette arbejde så er tilstrækkeligt til at adressere de oplevelser, som eleverne her har givet udtryk for, er imidlertid stadig et åbent spørgsmål.

Et andet tema, som går igen i elevernes beretninger, er forskellige oplevelser af undervisningen.

Oplevelser af undervisningen

Generelt forholder de unge sig positivt til undervisningen og lærerne, som vi tidligere har været inde på, men i forlængelse af den tidligere rejste problemstilling om den faglige progression italesætter flere af de unge også, at de i nogle fag bliver færdige med pensum, inden skoleperioden er afsluttet. En elev beskriver dette således:

"I samfundsfag der er vi færdige med alt det vi skal, så vores lærer sagde simpelthen, nu tager vi ned på [anden skole] og så spiller vi noget rundbold og det er det vi laver nu faktisk. Sidder og hyggesnakker i timerne, fordi der er ikke rigtigt noget at lave mere..

Interviewer: I er færdige med pensum?

Ja, i størstedelen af fagene er vi. Så bruger vi tiden på at sidde og lave afleveringen til IT, sidde og finpudse den. Fordi en skoledag på syv timer, den er laaang, hvis du ikke har noget at lave." (Kvindelig hg2-elev, 19 år – interviewet foregår i foråret med nogle måneder tilbage af skoleåret)

Eftersom vi ikke har observeret undervisning i forbindelse med denne undersøgelse, er det ikke muligt at vurdere, om den oplevelse, som eleven her formidler, rent faktisk også er det, der er situationen. Om der rent faktisk også foregår planlagt læring og undervisning i hele undervisningsperioden. Det står imidlertid klart, at eleven her i så fald ikke har opdaget, at det er det der foregår. Læringsperspektivet er ikke klart for den unge, ligesom den mulige undervisningsmæssige progression der måtte være tænkt fra lærerens side, ikke bliver formidlet til eleven.

Et andet citat leder yderligere på sporet af netop kommunikationen til og med eleverne om, hvad der er fagligt – og hvad der kan karakteriseres som undervisning og læring, og hvad der ikke kan. En elev fortæller:

"I erhvervsøkonomi så udleverede han egentlig bare hæfter, hvor der stod nogle spørgsmål i. Vi fik at vide, vi skulle lave det og så gangen efter fik vi egentlig bare resultaterne. Ellers så ser man bare film om samfundet." (Kvindelig hg2-elev, 19 år)

Eleven taler her en position frem, hvorfra det alene er traditionelle undervisningssituationer, der opleves som værende 'rigtig' undervisning. Og i den optik bliver eksempelvis det at se film ikke til undervisning. Og det er ikke, fordi nogle elever ikke efterlyser afvekslende undervisning, som det fremgår af følgende citat:

"Hvis læreren ikke får sat en dagsorden om, at vi skal lave vores ting ellers går det ud over os selv, så bliver det automatisk kedeligt. Der må godt ske noget nogle gange, i stedet for at vi bare skal sidde og kigge op på tavlen og lave nogle opgaver." (Kvindelig hg2-elev, 18 år)

Samlet set peger de unges oplevelser af undervisningen på uddannelserne på, at der i relation til formidlingen af det faglige indhold i undervisningen for nogen af elevernes vedkommende er, hvad man kunne kalde en kommunikationsbrist i og med, at det ikke bliver klart for dem, hvornår og hvordan der er undervisning og på hvilken måde og med hvilket formål.

Mødet med hg – en delkonklusion

Mødet med hg byder for mange af de unge på en række succesoplevelser – og for nogen af de unge et decideret fagligt og motivationelt løft og brud med tidligere skoleerfaringer. Særligt de praktiske elementer af uddannelsen vækker genklang hos de unge.

De interviewede unge fremhæver lærernes betydning, men rejser samtidig også en kritik af uddannelsen og efterspørger en højere grad af seriøsitet omkring uddannelsen gennem det at stille flere krav til eleverne og gennem en øget progression og udfordring i den tilrettelagte undervisning. Det er dog uklart, om de forskellige elever vil være i stand til at håndtere et sådan løft og sådanne øgede krav. At blive udfordret kan konkret også handle om mere praksisundervisning, hvor f.eks. de unge får ansvaret for at koordinere en "prøvebutik" eller stå for et arrangement for forældrene etc.

Oplevelsen af manglende progression og for få krav skal ses i relation til elevernes generelle tilfredshed og oplevede succes ved start på hg. I den forbindelse synes der at ske en afmatning blandt særligt de motiverede elever undervejs gennem deres forløb på hg, hvor uddannelsen ikke lever fuldt op til deres forventninger om progression i form af kontinuerlige udfordringer og læring.

Forventninger til elevpladsen

På samme måde, som vi i kapitel 3 så, hvordan forskellige elever søgte i retning af detailhandelsuddannelserne med forskellige begrundelser, har de unge også forskellige forventninger til deres kommende elevplads. Hvor nogen går målrettet efter et detailhandelsjob, tænker andre de vil fuldføre hg med elevplads, men ikke derfra og videre indenfor branchen. Derudover er der et fåtal af de interviewede elever, som slet ikke vil have elevplads efter hg. Vi vil i det følgende komme ind på de to overordnede 'grupperinger' under overskrifterne "En elevplads ja, tak" og "En elevplads et eller andet sted".

En elevplads ja, tak

De af de interviewede elever, som målrettet sigter mod detailhandlen, har meget store forventninger til lærepladsen. Det er de unge, som den tidligere casehistorie om "Jesper" referer til. De unge giver udtryk af, at det er på lærepladsen, at kimen til deres fortsatte karriere i detailhandlen bliver lagt. Svarende til, hvad der gør sig gældende for de øvrige erhvervsuddannelser, spiller lærepladsen og det praktiske arbejde en helt central rolle for motivationen hos mange af de unge (Brown & Westergaard & Katznelson 2011). Nogen af de unge formulerer det meget rammende:

"Når jeg kommer ud på selve lærepladsen – så skal jeg give den gas!" (Mandlig hg2-elev, 20 år)

"Nu skal jeg bare lige få det her [hg] overstået og komme i en butik, som jeg rigtig gerne vil i. (...) Nu skal man i gang". (Kvindelig hg2-elev, 18 år)

For mange af disse elever er det egentlige mål for uddannelsen at komme i lære og komme ud i praktikken. Og netop det praktiske aspekt ved elevpladsen lader til at tiltale flere af de interviewede unge. En butikselev fortæller:

"Jeg glæder mig til at komme til at være mere aktiv. Man kommer til at gå meget mere rundt og lave meget mere. I stedet for bare altid at sidde med en bog i hånden og så læse den." (Mandlig hg2-elev, 17 år)

Men det er ikke kun i forhold til tiden på hg, at de unge fremhæver det at skulle ud på arbejdspladsen. Det er også sammenlignet med deres erfaringer med fritidsjobs indenfor detailhandelsbranchen, at de glæder sig til at få mere ansvar. Som en ung mand formulerer det:

"Jeg [får] lidt mere ansvar. Jeg kommer til at være med til at bestille varer og jeg kommer til at vide mere om meget, sådan så man kan hjælpe kunder bedre og sådan noget." (Mandlig hg2-elev, 17 år)

De unge, som er motiverede og målrettede i forhold til detailhandel, synes at have de højeste forventninger til læring på elevpladsen. Samtidig ses der en tendens til, at det er samme gruppe af elever, der også anfægter uddannelsen, som vi tidligere har været inde på. En mulig forklaring kan være, at de unge brænder så meget for at komme ud i butik, at de har svært ved at "vente" i de to år, som hg tager, før de kan komme ud i butikken. Eller muligvis føler de sig ikke udfordret nok på hg, fordi mange af dem har erfaring fra branchen på forhånd, og af den grund ikke føler, at de lærer tilstrækkeligt nyt.

En elevplads et eller andet sted

Andre af de unge udtrykker ikke en særskilt interesse for detailhandlen og tillægger derfor heller ikke elevpladsen samme vægt og betydning som de elever, der målrettet går efter at komme ud på arbejdsmarkedet. Det er elever, som historien om "Majken" i kapitel 3 referer til. Nogle af disse elever vil fuldføre detailhandelsuddannelsen med to års elevplads, mens andre søger direkte videre til anden uddannelse efter hg.

For nogle af disse unge er det vigtige, at hg'en er adgangsgivende i forhold til deres ønske om videre uddannelse og dermed påkrævet, for at de kan fortsætte deres uddannelse.

"Jeg tager den [hg] kun fordi at det er et krav at være butiksassistent, før jeg kan blive blomsterdekoratør." (Kvindelig hg2-elev, 19 år)

For andre af eleverne har hg'en tilsyneladende ikke noget formål i sig selv, men har muligvis givet dem et toårigt pusterum til at finde ud af, hvad de vil eller til at "modnes" lidt i. Som tidligere nævnt favner hg også de uafklarede elever, som endnu ikke har truffet en beslutning om, hvad de "vil med deres liv". Som en af de unge piger, der alligevel har tænkt sig at fuldføre sin detailhandelsuddannelse med en elevplads i butik, selv om hun ikke ved om det er det, hun vil på sigt, fortæller:

"Lige nu har jeg det sådan, at jeg er skoletræt og vil bare gerne ha' en elevplads. Jeg er lidt ligeglad, hvor det er. Og så simpelthen få to sabbatår og i de to år finde ud af, hvad jeg egentligt vil med mit liv. For det er jeg meget i tvivl om." (Kvindelig hg2-elev, 19 år)

Det afgørende for pigen her er det at få en elevplads – hvad det præcis er for en, er mindre væsentligt – eftersom perspektivet formentligt ikke er at blive indenfor branchen. Eller netop fordi perspektivet er uklart for den unge selv. En anden hg2-elev ønsker ikke at fortsætte i elevplads efter hg. I stedet planlægger hun at søge ind på drømmeuddannelsen og håber på at komme ind.

"Jeg skal have en eller anden uddannelse bag mig. Noget som jeg også kan bruge til noget som fotograf. Og så tænkte jeg, at hvis jeg nu tog en hg (...), så var den nok smart at have, hvis jeg skulle starte min egen butik som fotograf." (Kvindelig hg2-elev, 18 år)

Her opleves hg som en slags almen uddannelse, der bredt indenfor handelsområdet kan bruges som afsæt for anden eller videre uddannelse. Ligesom den for andre er tænkt som en "back up" i tilfælde af, at det ikke lykkes at tage ens drømmeuddannelse.

Manglen på elevpladser

I relation til hele spørgsmålet om elevpladser spiller manglen på samme også en rolle for mange af de unge. En hel del af de interviewede hg2-elever havde ikke fundet sig en praktikplads på interviewtidspunktet ca. 4-6 måneder inden hg afsluttes. Størstedelen af disse unge var stadig fortrøstningsfulde og forventede at kunne finde en elevplads, mens andre var meget bekymrede for, om det vil lykkes dem at finde en elevplads. I den forbindelse synes der også at være regionale forskelligheder, idet nogen af de unge i yderområderne oplever, at det kan være udfordrende at finde praktikpladser i nærområdet. Der er få stillinger og mange om budet. En elev fortæller, at hun netop har fået en elevplads ved at søge i en af de større byer, og at det derfor er muligt at finde elevstillinger, hvis man er villig til at flytte. Andre igen mener det modsatte, nemlig at man bør blive i lokalområdet for at det ikke affolkes. Et uddrag fra en samtale mellem nogle af de unge illustrerer dette:

"Hvis vi alle sammen flytter, hvad er der så tilbage herude? (Kvindelig hg2-elev, 22 år)

Rosset! Det er, hvad der ville være tilbage. (Kvindelig hg2-elev, 32 år)

Ja, lige præcis! Vi vil også gerne støtte op ved at blive her, sådan så vi ikke alle sammen flytter fra [geografisk betegnelse]. (Kvindelig hg2-elev, 22 år)

Der er bare ikke pladser nok her. (Mandlig hg2-elev, 19 år)

Nej, det er der selvfølgelig ikke. Men så må man opfordre nogle virksomheder til at tage nogle elever, sådan så vi ligesom holder gang i den herude, i stedet for vi alle sammen flytter til Århus, Odense og København." (Kvindelig hg2-elev, 22 år)

De få elevpladser i området giver således ikke kun anledning til bekymring for den enkelte elevs situation, men også for lokalsamfundets overlevelse. Det er ikke alle eleverne, som kan eller vil flytte væk fra området. Der er dog flere af eleverne som fortæller, at de frygter, de vil være nødt til at flytte væk for at kunne færdiggøre deres uddannelse, mens det at flytte væk for andre er en forudsætning og et must:

"Om jeg så skal flytte til Grønland, så er det det jeg gør!" (Kvindelig hg2-elev, 19 år)

Denne undersøgelse kan ikke kaste lys over, hvor mange af de interviewede elever uden praktikplads som finder ansættelse, men undersøgelsen tyder på, at elevpladssituationen fortsat er vanskelig for mange af eleverne. Der er derfor en risiko for, at disse elever ikke kan færdiggøre deres detailhandelsuddannelse.

Forventninger til elevpladsen – en delkonklusion

De motiverede elever forventer, at elevpladsen vil være meget lærerig, og at det er her, de skal tilegne sig stor viden om detailhandlen. Eleverne glæder sig til at komme i lære og udføre det praktiske arbejde, som for de fleste er det længe ventede mål med uddannelsen.

Andre elever, som ikke har særskilt interesse for detailhandlen, tillægger ikke elevpladsen samme vægt og betydning som de motiverede. Nogle af disse bruger hg som springbræt til videre uddannelse, mens andre søger en elevplads uden dog at have detailhandlen som karrieresigte, men for at få et pusterum til at blive mere afklarede i forhold til deres fremtid.

De unges forventninger til elevpladsen afspejler således, hvad deres mål med uddannelsen er. De motiverede har store forventninger til læringen på elevpladsen, mens de, som ikke ønsker en fremtid i detailhandlen, i højere grad opfatter uddannelsen som en god basis at bygge videre på.

En del af de unge har ikke på interviewtidspunktet sikret sig en elevplads. De unge er dog overvejende forhåbningsfulde omkring at finde ansættelse, inden de har afsluttet hg, men undersøgelsen tyder på regionale forskelle. For eleverne i et yderkantsområde er manglen på elevpladsen grund til stor bekymring, både for den enkelte elev, men også for lokalsamfundets overlevelse. Samlet set peger undersøgelsen på, at elevpladssituationen fortsat er en udfordring for nogle elever.

Mødet med lærepladsen

De foregående kapitler har fokuseret på hg og, primært, hg2-elevernes syn på uddannelsen. De interviewede butikselever er generelt meget glade og tilfredse med deres lærepladser. De giver udtryk for at være glade for deres daglige arbejde, og også skoleperioderne på hovedforløbet roses af de unge. En nyudlært salgsassistent forklarer:

"Jeg kunne ikke lide hg. Det var for let og jeg lærte ikke noget. Der var ikke nok udfordringer. Men hovedforløbet har været rigtigt godt. Det var mere intensivt, sådan mere presset sammen på en uge af gangen. Der lærte vi noget hele tiden og fik opgaver for" (Mandlig salgsassistent, 21 år)

Skoleperioderne på hovedforløbet får ros af de fleste af de interviewede butik-/hovedforløbselever:

"Skoleperioderne er rigtigt gode. Man lærer rigtigt, rigtigt meget." (Kvindelig butikselev, 20 år)

De interviewede butik-/hovedforløbselever giver udtryk af, at de ofte butiksspecifikke skoleperioder på hovedforløbet er meget lærerige, netop fordi de specielt henvender sig til elevernes daglige arbejde. Dette indikerer, at de fleste af de interviewede elever ender som salgsassistenter med profil.

En butikselev fortæller:

"På skolen lærer vi det grundlæggende, men ikke så meget om produkterne. Det lærer jeg i butikken. Så det passer rigtigt godt sammen." (Kvindelig butikselev, 22 år)

En anden elev fortæller, hvordan han tilegner sig specialviden om produkterne:

"Det gør jeg ved at lytte med, når mine kollegaer taler med kunder og ved at holde mig opdateret på de nye produkter i butikken. Det er den bedste måde at lære på – learning by doing!" (Mandlig butikselev, 19 år)

Eleverne har ofte ansvaret for et område eller specifikke produkter/områder i butikken i form af varebestilling og til dels opfyldning af varer, men også specialviden om produkterne. Og specialviden får de i deres daglige arbejde i butikkerne. Hvor meget specialviden den enkelte elev har brug for i sit arbejde, lader dog til i høj grad at afhænge af typen af butik/afdeling i dagligvarehus. Jo mere kunderne søger hjælp og råd i forhold til produkterne i afdelingen/butikken, des mere specialviden har de unge brug for i deres daglige arbejde.

I forhold til produktviden forventer nogle butikker, at eleven lægger interesselimer uden for arbejdstiden for at læse om produkter eller gå til en produkt demonstration. I andre butikker kommer sælgerne ud og laver demonstrationer i butikkerne. Hvordan denne viden opnås er forskellig fra butik til butik, og igen afhængig af hvor meget kundekontakt eleverne har i afdelingen/butikken.

Netop kundekontakten taler flere af butikseleverne varmt om. De fleste af butiks-/hovedforløbseleverne understreger, at de specielt er meget glade for kundekontakten. De nyder at kunne hjælpe kunderne og se dem gå glade fra butikken – tilsyneladende oplever de unge, at de gør en forskel og gør "noget godt for andre" via kundekontakten.

Indflydelse og medbestemmelse på lærepladsen

Et andet aspekt, som de interviewede butikselever ofte nævner, er, at butiksarbejdet er meget alsidigt og ikke to dage er ens, hvilket må formodes til dels skyldes de skiftende kunder jf. ovenstående. Kundekontakten og viden om nye produkter lader til at være gode læringsmuligheder for nogle af eleverne – andre savner mere progression og nye udfordringer på elevpladsen.

"Man stopper aldrig med at lære – der sker hele tiden noget nyt. Der er ikke to dage, der er ens." (Kvindelig butikselev, 22 år)

En anden elev i samme butik er til dels enig:

"Jeg vil ikke sige det bliver ensformigt, for der er ikke to dage der er ens. Men jeg kunne godt tænke mig nogle flere udfordringer. For en kunde er en kunde, og selv om der kommer nye produkter hele tiden, så bliver det også det samme. Der er ikke nok udfordringer." (Kvindelig butikselev, 26 år)

Den citerede elev er ikke alene om sin oplevelse af, at lærepladsen ikke indeholder nok udfordringer. Andre nævner ligeledes, at de savner udfordringer efter noget tid på elevpladsen:

"Jeg startede i den mindste afdeling. Det var en god start – stille og roligt. Men efter et halvt år blev det kedeligt. Jeg havde ikke noget at lave." (Mandlig butikselev, 20 år)

"Jeg kunne rigtigt godt lide den første tid som elev, men det er ligesom døset lidt ned. Jeg fik rigtigt mange udfordringer i starten, men det synes jeg ikke, jeg gør mere." (Kvindelig butikselev, 20 år)

Som eksemplerne ovenfor viser, oplever en del af butikseleverne, at de med tiden savner udfordringer i deres daglige arbejde. Det er interessant set i forhold til de tidligere afsnit om nogle af de interviewede elevers kritik af hg, hvor starten ofte opleves som en succes, men derefter oplever de unge, at deres udvikling går i stå. Samme tendens synes at være tilfældet på hovedforløbet – efter en periode føler butikseleverne sig ikke længere tilstrækkeligt udfordret i deres daglige opgaver og efterspørger derfor flere udfordringer. Tilsyneladende oplever detailhandelseleverne ikke den kontinuerlige udvikling i deres læringsforløb, som de forventer og efterspørger. Eller man kan sige, at de unge hurtigt mister gejsten, hvis de ikke oplever fortsatte fornyelser og udfordringer.

Der er dog en forskel mellem hg-eleverne og butikseleverne – butikseleverne oplever i høj grad, at de har mulighed for selv at opsøge flere opgaver og udfordringer, og at de bliver hørt af deres chef/elevansvarlige. F.eks. fortæller den unge mand fra det tidligere citat:

"Man skal selv tage et ansvar og gøre opmærksom på tingene. Så sker der noget." (Mandlig butikselev, 20 år)

Andre lader også til at være af samme opfattelse:

"Jeg be'r min chef om flere udfordringer og opgaver. Ellers kan det godt blive lidt kedeligt." (Kvindelig butikselev, 18 år)

Samme elev fortæller, at hendes afdelingsleder netop har sagt op, og at der af økonomiske grunde ikke vil blive ansat en ny leder – i stedet vil hun selv stå med ansvaret og opgaverne. Elevens kommentar til, hvordan hun har det med det, er:

"Det er ok. Jeg kan godt lide udfordringer." (Kvindelig butikselev, 18 år)

Flere af de interviewede butikselever oplever derfor, at selvom opgaverne med tiden føles mere overkommelige, og at de derfor søger flere og nye udfordringer, så har de i høj grad mulighed for selv at opsøge og/eller efterspørge nye udfordringer. Og den højere grad af indflydelse lader til at gøre forskellen i forhold til de unges oplevelse af uddannelsen. Eleverne har indflydelse på deres egen udvikling ved at kunne efterspørge nye udfordringer. Det er dog ikke alle butikseleverne, som selv opsøger nye udfordringer, f.eks. fortæller en butikselev:

"Jeg synes kun, jeg lærer noget på skoleopholdene. Ikke i butikken. Når jeg er på skole, så kan de andre meget mere end mig. Jeg kan ikke lide at spørge min chef om for meget. Jeg ville gerne have en chef, som engagerer sig og tager ansvaret, og det gør hun ikke." (Kvindelig butikselev, 20 år)

Hun tilføjer:

"Jeg er ikke så selvstændigt anlagt. Det er derfor jeg har brug for en chef, som tager hånd om mig." (Kvindelig butikselev, 20 år)

Undersøgelsen tyder på, at hvis butikseleverne formår at tage ansvar for egen læring og selv opsøger flere udfordringer, når de føler behov for det, får eleverne et meget positivt udbytte af deres læreplads. Derimod kunne historien med pigen, som ønsker, at chefen tager hånd om hende, tyde på, at de elever, som har brug for en smule mere støtte og opbakning fra deres chef, ikke får samme positive oplevelse og udbytte af læretiden. Samtidig fortæller en elevansvarlig i en af de besøgte butikker, at de helst ansætter elever, som er udadvendte og "fremme i skoene", hvilket indikerer, at de elever, som formår at tage ansvar for deres læring og selv opsøger nye opgaver og udfordringer, ikke overraskende også er de mest eftertragtede i erhvervslivet. Spørgsmålet er herefter, om der er plads til elever, som har brug for lidt mere støtte, i erhvervslivet?

Arbejds miljøet på lærepladsen

Omgangstonen mellem kollegerne på arbejdspladsen afspejler den positive oplevelse, som eleverne har i deres tid på lærepladsen. Flere af eleverne fortæller, at de er glade for deres kollegaer, hvilket også kommer til udtryk under virksomhedsbesøgene. Tonen blandt de ansatte er i de fire besøgte butikker rar, venskabelig og ofte familiært drillende. En nyuddannet salgsassistent fortæller om sine kollegaer:

"Det føles som om vi er én stor familie" (Mandlig salgsassistent, 21 år)

Der er dog en forskel fra et stort dagligvarehus med flere hundrede ansatte til de mindre specialbutikker, vi har besøgt som led i undersøgelsen. I specialbutikkerne, hvor der er færre ansatte, virker omgangstonen mere familiær blandt de ansatte. De taler og fortæller om hinandens privatliv på en velkendt måde, hvilket indikerer, at de ansatte kommer tættere på hinanden i specialbutikkerne. De ansatte driller hinanden i et venskabeligt tonefald og har indbyrdes små konkurrencer om, hvem der f.eks. sælger mest. En elev i en af de besøgte butikker kommer med følgende drillende kommentar til butikschefen, efter at denne åbenbart har fundet nogle forkerte varer frem fra lageret:

"Det er lige i orden, at jeg gør det rigtigt, ikke?" (Mandlig butikselev, 17 år)

Den beskrevne situation viser tydeligt, at tonen blandt de ansatte i butikken er venskabelig og god – og at eleven inkluderes i det eksisterende sociale fællesskab på arbejdspladsen. Chefen reagerer knap nok på den venskabeligt, stikkende bemærkning fra eleven, og der er ikke tvivl om, at både chef og elev er vant til drillerierne. I en anden butik, hvor de har mange stamkunder, bliver disse ligeledes mødt med en familiær hilsen og en drillende bemærkning, når de træder ind i butikken, hvilket følgende situation beskriver:

"En kunde kommer ind i butikken med to flasker sæbe i hånden. En ansat siger: "Hej Dorthe. Skal I vaskes hjemme hos jer? Hvortil kunden svarer: "Hej Kirsten. Ja, vi er så frygteligt beskidte hjemme hos os!"

Nogle af de ansatte i dagligvarehuset har samme venskabelige og drillende omgangstone med nogle af kollegerne, men tonen er mindre familiær blandt de ansatte her end i specialbutikkerne, hvilket højst sandsynligt hænger sammen med størrelsen på butikken.

Butikseleverne i de besøgte butikker indgår tilsyneladende i arbejdsfordelingen på lige fod med fastansatte. Eleverne fortæller, at de har deres faste opgaver og ansvarsområder på arbejdet. Derudover bliver nogle af eleverne bedt om at udføre forskellige opgaver af deres chef, mens andre på eget initiativ går i gang med andre opgaver. De fleste af eleverne fortæller, at de "ved", hvad de skal gøre, og deres chef derfor i de fleste tilfælde ikke behøver at give dem specifikke opgaver. Ofte bliver forskellige arbejdsopgaver diskuteret mellem de ansatte og eleverne, f.eks. i forbindelse med en udstilling af varerne. I disse situationer er det tydeligt, at der foregår en ligeværdig dialog mellem kolleger, og at elevernes tanker bliver hørt. Eleverne får derfor det ansvar og medansvar på lærepladsen, som de efterspørger.

Afbrudte elevaftaler

Kun en enkelt af de interviewede elever i undersøgelsen har afbrudt en elevplads i detailhandlen. For denne unge pige var begrundelsen, at hun oplevede at blive behandlet som "*billig arbejdskraft*" og "*ikke ville have lært noget*", hvis hun var blevet. Hun har i stedet fundet sig en ny læreplads i en anden butik, som hun er glad for.

Af interviewene med de elevansvarlige/butikschefer under virksomhedsbesøgene fremgår det, at de fleste afbrudte elevaftaler handler om, at eleven ifølge de ansvarlige er blevet overvældet af f.eks. arbejdsopgaverne eller størrelsen på butikken. Det er ikke alle, som magter at arbejde i et stort dagligvarehus, hvor der sker meget – eller i en lille specialbutik, hvor der kan være mere stille. En butiksansvarlig forklarer:

"Hvis man kommer ud og forventer, at et butiksjob bare handler om at stå bag disken og se sød ud – så får man sig et chok!" (Kvindelig butiksansvarlig)

Den butiksansvarlige her oplever, at ikke alle elever "*ved, hvad de går ind til*", når de starter på elevpladsen. De ansvarlige, som vi har talt med under virksomhedsbesøgene, fortæller dog generelt, at de gør meget for at forventningsafstemme med eleven ved ansættelsen. Men også kemien mellem eleven og chefen

spiller ind på afbrudte elevforløb. Til tider fungerer samarbejdet ikke, hvilket kan føre til, at eleven siger op. I kædebutikkerne fortæller flere elevansvarlige dog, at butikkerne forsøger at "bytte elever"; hvis kemien mellem eleven og chefen halter.

Det har ikke været muligt at få kontakt til frafaldne elever, som ikke længere befinder sig indenfor detailhandlen/uddannelsen. Undersøgelsen har derfor et meget lille datamateriale omkring frafaldne elever og kan ikke konkludere på baggrund af dette.

Mødet med lærepladsen – en delkonklusion

Mødet med lærepladsen er en positiv oplevelse for eleverne. De oplever stor sammenhæng mellem den grundlæggende, teoretiske viden de tilegner sig i skoleperioderne og det praksisfunderede arbejde på lærepladsen – muligvis fordi de unge i højere grad kan se anvendeligheden af den teoretiske undervisning mere direkte afspejlet i deres arbejde.

Der ses desuden en tendens til, at de største udfordringer opleves ved starten på lærepladsen, og at arbejdsopgaverne med tiden føles mere rutineprægede og af den grund opleves mindre udfordrende af eleverne – på samme måde, som hg eleverne oplever en afmatning gennem deres uddannelse. Butikseleverne oplever dog i høj grad, at de har medbestemmelse og (med-)ansvar for deres læring på lærepladsen, da de kan efterspørge nye udfordringer og opgaver progressivt i deres læreperiode. Det er dog ikke alle butikseleverne, som formår selv at tage hånd om deres læring, og undersøgelsen peger på, at disse elever ikke får samme positive udbytte af elevpladsen som dem, der selv skaber og opsøger nye udfordringer. Butikseleverne bliver i høj grad inkluderet i det eksisterende sociale og faglige fællesskab og indgår i arbejdsdelingen på lige fod med de fastansatte i butikken. Tonen blandt eleverne og de øvrigt ansatte er venlig og ofte familiær – dog ses en tendens til, at en tæt familiær tone oftere forekommer i de mindre specialbutikker frem for et større dagligvarehus.

I forhold til afbrudte elevaftaler er datamaterialet i undersøgelsen for spinkelt til entydigt at kunne konkludere på. Undersøgelsen indikerer dog, at eleverne afbryder uddannelsesaftaler, hvis deres forventninger til lærepladsen ikke indfries. Dette står dog i skarp kontrast til de elevansvarliges udlægning – de påpeger i højere grad, at det er eleverne, som ikke kan leve op til de stillede krav.

Forestillinger om fremtiden

I tråd med de tidligere afsnit om kontinuerlige udfordringer ønsker de færreste af de interviewede elever at stå i butik for evigt – heller ikke de elever, som drømmer om en fremtid indenfor detailhandlen. Mange af de interviewede unge, som målrettet er gået efter en detailhandelsuddannelse, giver udtryk af, at man "går i stå", hvis man bliver i samme job i årevis.

"Hvis jeg blev hængende i det samme job. Sådan bare almindelig butiksassistent, så tror jeg at jeg ville kede mig.(...) At tjene de samme penge og lave de samme ting hver dag. At have de samme udfordringer hver dag, ikke også? Det vil sådan være lidt at gå i stå." (Mandlig hg2-elev, 18 år)

"Jeg kan ikke se mig selv stå i butik de næste 30 år." (Kvindelig butikselev, 26 år)

Mange af de interviewede unge kan ikke se sig selv som salgsassistenter mange år ude i fremtiden. Tilsyneladende opfylder jobbet ikke de unges forventninger og forestillinger om kontinuerlig udvikling og nye udfordringer. Mange af eleverne synes at opfatte jobbet som salgsassistent som næste trin i deres udvikling, men ikke som et endeligt mål. Flere nævner, at de regner med at arbejde nogle få år som salgsassistent, hvorefter vil de videre – enten "op i hierarkiet" eller i en anden stilling med andre arbejdsopgaver.

Andre interviewede elever forestiller sig at stå i butik mange år frem i tiden. To af de interviewede elever svarer som følger på spørgsmålet om, at de gerne vil stå i butik i fremtiden:

"Som jeg har det nu, kunne jeg godt forestille mig at være i butik altid. Men det kan da godt være at jeg skifter mening. Det ved man aldrig." (Kvindelig butikselev, 18 år)

"Det håber jeg da [at jeg vil]. Altså, det ved jeg jo ikke helt endnu. Jeg må jo se, hvordan jeg har det om to år, men indtil videre så vil jeg sige ja." (Kvindelig hg2-elev, 18 år)

Begge piger udtrykker lyst til at stå i butik i mange år i fremtiden – samtidig holder de dog muligheden for, at de skulle "få lyst til noget andet" åben. Det er meget typisk, at de interviewede unge i deres forestillinger om fremtiden lægger stor vægt på, at der hele tiden er muligheder. Muligheder for at bevæge sig i en anden retning. Mulighed for at videreuddanne sig. Muligheder for at ændre mening. At afskære de unge for andre muligheder vil føles som at få amputeret højre arm for både de interviewede unge i undersøgelsen, men i høj grad også for den brede ungdomsgeneration (Illeris m.fl., 2009).

De interviewede unge i undersøgelsen (som vil detailhandlen) ser dog generelt også mange muligheder for at videreudvikle sig og søge nye udfordringer. F.eks. fortæller en butikselev, at selv om hun ikke kan se sig selv "bare stå i butik" resten af sit liv, ser hun muligheder for at kunne kombinere butiksarbejdet med andre udfordringer:

"Jeg kunne godt tænke mig, at få noget mere med tal og regnskaber at gøre. Så kunne man kombinere det lidt med at være i butikken. Der er mange muligheder. Jeg kan tage nogle kurser i bogføring og regnskab, eller jeg kan blive sælger hos en af de store produktleverandører." (Kvindelig butikselev, 26 år)

Paradoksalt nok sker følgende kort tid efter:

"I pauserummet fortæller eleven, at hun ikke vil stå i butik resten af sit liv. Der er ikke nok udfordring i det. Det bliver vane det hele. Et øjeblik senere kommer Kirsten, en ældre medarbejder, ind, og de begynder at tale om Kirstens snarlige sidste arbejdsdag. Hun skal på efterløn efter over 40 år i samme butik. Bagefter siger eleven: "Hende er vi kedde af at miste, ikke bare som god kollega, men også fordi der går virkelig meget viden tabt med hende."

Den pågældende elev har ikke selv lyst til at stå i butik resten af sit arbejdsliv, men samtidig udtrykker hun stor ærgrelse over at skulle miste en kollega med livslang viden og erfaring på området. Flere af de interviewede unge giver udtryk af, at man "står i stampe", hvis man "bare" står i butik mere end et par år ud i fremtiden. På den anden side har nogle dog også blik for, at viden og erfaring optjent over mange år er guld værd – som pigen ovenfor pointerer.

De foregående afsnit afspejler, at de fleste af de interviewede elever er mellem 18 og 20 år gamle. "Resten af livet" er et skræmmende og u håndgribeligt koncept for en ung person, og de færreste kan forholde sig til mere end en relativt kort fremtidsudsigt:

"Jeg tager det lidt som det kommer. Jeg ser ikke så lang tid frem ad gangen. Nu har jeg en læreplads og nu ved jeg, at de næste to år, der skal jeg det og det. Så finder jeg ud af i løbet af de to år, hvad jeg så skal. Jeg gider ikke tænke mange år frem i tiden, fordi det kan man ikke. Der er mange ting der spiller ind." (Mandlig hg2-elev, 20 år)

På trods af, at de unge generelt har svært ved at forholde sig til, hvordan deres liv ser ud om f.eks. 10 eller 20 år, er der dog flere, som har gjort sig tanker om, hvor de gerne ser deres fremtidige karriere eller arbejdsliv fører dem hen. Flere af de interviewede drenge har store ambitioner om deres fremtidige karriere:

"Jeg forventer at komme langt ude i erhvervslivet. Jeg forventer at komme højt op i hierarkiet." (Mandlig hg2-elev, 18 år)

"Jeg vil gerne nå så højt op som jeg kan. Fordi at jeg er så ung og har en så god bane, så vil jeg lige så gerne fortsætte så langt jeg overhovedet kan. Prøve at komme højere op i systemet. Når jeg er færdig, så tror jeg nok jeg er uddannet til at være butiksmedhjælper, så vil jeg gerne være afdelingssalgsleder, så vil jeg gerne være afdelingschef, så vil jeg gerne sådan videre, videre, videre. Se hvor langt jeg kan komme." (Mandlig hg2-elev, 17 år)

De er dog ikke alene i deres ambitioner – flere af pigerne ønsker også at arbejde "sig op i hierarkiet":

"Jeg kunne godt tænke mig at blive butikschef i en tøjbutik. På den måde har man både butiksarbejdet, men også drift og sådan." (Kvindelig butikselev, 20 år)

Der lader således ikke umiddelbart til at være kønsforskelle i forhold til karriereambitionerne hos de unge. Flere af de interviewede unge af begge køn ytrer ønske om at arbejde sig "op" i detailhandlen og ser gode muligheder for, at deres ambitioner kan blive realiseret. Det er dog ikke alle, som har ambitioner om ledende stillinger og det dertilhørende administrative arbejde:

"Jeg vil ikke have min egen butik, for så skal man også lave alt det administrative. Det har jeg ikke lyst til." (Kvindelig butikselev, 22 år)

En del af de interviewede elever er fortsat uafklarede i forhold til, hvad de vil efter detailhandelsuddannelsen. De fleste af disse elever forestiller sig, at de vil arbejde i butik i nogle år ud i fremtiden og herefter afprøve en eller flere af de muligheder de forventer, vil opstå undervejs. Generelt oplever de interviewede unge, at der er mange muligheder for forskellige karriereveje indenfor detailhandlen – hvilket de fremhæver som et meget positivt aspekt, idet forskellige muligheder er utroligt vigtige for de unge, som tidligere nævnt. Måske af samme grund lader det ikke til at tynde de uafklarede unge, at de endnu ikke har besluttet, hvor elevpladsen skal "føre dem hen". Tværtimod er de tilsyneladende fortrøstningsfulde i deres tro på, at den rette mulighed vil dukke op for dem.

Flere af de interviewede unge udtrykker ønske om at blive selvstændige og føler, at der er gode muligheder for enten at bestyre en franchise eller åbne egen specialbutik. Der lader til at være en tendens til, at de unge med iværksætterdrømme ønsker at åbne specialbutikker, som de føler "mangler" i deres lokalområde, eller "gøre det bedre" end de har oplevet på deres praktiksted. Samtidig kan erfaringen fra lærepladsen (eller fritidsjobbet) også give de unge en fornemmelse af, hvad det kræver at være selvstændig:

"Jeg har da et ønske om at få min egen butik, men jeg ved da også hvor hårdt det er. Hvor svært det er." (Kvindelig hg2-elev, 19 år)

En hel del af de interviewede unge drømmer om at komme til udlandet og arbejde for en kortere eller længere periode, hvilket de ligeledes oplever, at der er gode muligheder for. Mange af de unge har således drømme om en fremtid i detailhandlen, omend nogle er mere uafklarede omkring, hvordan fremtiden skal forme sig end andre. Der hersker dog ikke tvivl om, at de unge oplever, at deres ønske om forskellige muligheder i høj grad bliver imødekommet af branchen.

Forestillinger om fremtiden – en delkonklusion

De interviewedes drømme om fremtiden spænder vidt, ligesom deres veje ind på detailhandelsuddannelserne. Nogle drømmer meget ambitiøst om at stige til tops i erhvervslivet, nogen vil bestyre en butik, til udlandet – eller være selvstændige. Andre igen vil gerne slippe for større ansvar og ønsker sig at stå i butik. Samtidig forestiller ingen af de interviewede elever sig at stå i butik resten af livet. For uanset, hvad deres ambitioner og mål med detailhandelsuddannelsen er, så er det vigtigt, at man føler, man har muligheder for at udvikle sig – resten af livet.

Litteratur

Brown, Rikke; Westergaard, Arnt Loew og Katznelson, Noemi (2011): Ungdom på erhvervsuddannelserne – delrapport om valg, elever, læring og fællesskaber. Erhvervsskolernes Forlag.

Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning (2008): Lærerkompetencer og elevers læring i førskole og skole. Af Sven Erik Nordenbo, Michael Søgaard Larsen, Susan Østergaard, Neriman Tiftikci & Rikke Eline Wendt.

Danmarks Evalueringsinstitut (2009): Frafald på grundforløbet på de merkantile erhvervsuddannelser. Danmarks Evalueringsinstitut.

Illeris, Knud; Katznelson, Noemi; Nielsen, Jens Christian; Simonsen, Birgitte (2009): Ungdomsliv – mellem individualisering og standardisering. Samfundslitteratur.

New Insight (2009): Frafald mellem HG og hovedforløbet i de merkantile erhvervsuddannelser. Analyse af HG-uddannedes veje efter HG og de kompetencer HG giver dem. New Insight.

Olsen, Claus Rosenkilde (2008): Eleverne overvejer at springe fra erhvervsuddannelserne, DI Indsigt, 27. oktober 2008.

Pless, Mette og Katznelson, Noemi (2005): Niende klasse og hvad så? – en midtvejsrapport om unges uddannelsesvalg og overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse og arbejde. Center for Ungdomsforskning, DPU.

Pless, Mette og Katznelson, Noemi (2007): Unges veje mod ungdomsuddannelserne. Center for Ungdomsforskning, DPU.

Center for
Ungdomsforskning,
Danmarks Pædagogiske
Universitet, Aarhus
Universitet

Tuborgvej 164
2400 København NV
Tel 8888 9074
Fax 8888 9922
www.cefu.dk

